

Petar Kočić

Sudanija

Napomena urednika

U Kočićev se jezik gotovo nije diralo, ali se diralo u pravopis, najčešće u interpunkciju i veliko slovo, prema savremenom pravopisu. Čitalac će u mnogim slučajevima, osobito u *Sudaniji*, naći jezik izvrnut podsmehu, iskvaren na "književnu", tj. prema zvaničnim aktima i službenom jeziku ondašnje austrijske vlasti u Bosni. I mnoge reči su posebno na taj način prekrajane, a katkad i samo po narodnom izgovoru (gerenalina i sl.).

Sudanija

Najedanput se nenadno otvoriše vrata i u ćeliju moju uletje *pučer* Kosta, sav zadihan i usplahiren:

- Gospodine, gospodine!

- Šta je? - trgoh se ja misleći da se nešto dogodilo.

- U onoj velikoj sobi, broj 26, sad će se držati sudanija. Kerker^[1] je otišo na raport...

- Bježi, boga ti, Kosta! - Ljutnuh se, jer mi bijaše krivo što me je trgao iz misli, - Šta je to sudanija? Kakva sudanija u Crnoj kući? - dodadoh blaže.

- O da vidiš samo: to je za novice! - ubrzao Kosta zvjernjajući na sve strane po ćeliji ne bi li gdje god ugledao koji opušak. - To je jedna krasota i ljepota viditi. Svejedno ko pravi sud; 'apsenici tuže, 'apsenici brane,

P etar K o čić
Sudaniya

Napomena urednika

U K očiće v se jezik gotovo nije diralo, ali se diralo u pravopis, najčešće u interpunkciju i veliko slovo, prema savremenom pravopisu. Čitalac će u mnogim slučajevima, osobito u *Sudaniji*, naći jezik izvrgnut pod smehu, iskvačena "književna", tj. prema zvaničnim aktima i službenom jeziku ondašnje austrijske vlasti u Bosni. Imenice su posebno na taj način prekrajane, a katkad i samo po narodnom izgovoru (gerenalina i sl.).

Sudanija

Najednput se nenadno otvoriše vrata i u ćeliju m oju uletje *pucer* Kosta, sav zadihan i usplahiren: - Gospodine, gospodine!

- Šta je? - trgo h se ja m isleći d a se n ešto d o g o d ilo .

- U o n o j v elik o j s o b i, b r o j 2 6 , s a d ć e s e d ržati s u d a n i j a.

Kerker[1] je o tišo n a r a p o r t...

- B ježi, b o g a t i, K o s t a! - L j u t n u h s e, j e r m i b i j a š e k r i v o š t o m e j e t r g a o i z m i s l i, - Š t a j e t o s u d a n i j a? K a k v a s u d a n i j a u C r n o j k u ć i? - d o d a d o h b l a ž e.

- O d a v i d i š s a m o: t o j e z a n o v i c e! - u b r z a o K o s t a z v j e r n j a j u ć i n a s v e s t r a n e p o ć e l i j i n e b i l i g d j e g o d u g l e d a o k o j i o p u š a k. - T o j e j e d n a k r a s o t a i l j e p o t a v i d i t i.

S vejedno ko pravi sud; 'apsenici tuže, 'apsenici brane, 'apsenici svjedoče, 'apsenici sude. A ko to nije za novice i ovam o, pom ozi m i r e ć i, z a p j e s n a r i c e, o n d a n e z n a m š t a j e.

K o s t a u m u ć e j e r s e ć u z v e k e t l a n a c a i p r i g u š e n o š a p t a n j e.

N e k o j e š a p t a o k r o z r u p i c u n a v r a t i m a d o m o j e ć e l i j e, i š a p a t j e p o t m u l o o d j e k i v a o k r o z d u g i, k a m e n i h o d n i k.

- Ć u j e š, M a r k o ! - d o z i v a n e k o. - U o v o j s o b i u p r i j e k o o d t v o j e ć e l i j e b i ć e s u d a n i j a. S u d i ć e g o t o v o s a m i K n e ž o p o l j c i. O n i s u t o i z u m j e l i, i v j e š t i s u k o k a k v i s u c i i a d v o k a t i. R a s p r a v u ć e, v e l e, v o d i t i I g n j a t i j a V r e b a c.

Z o v u g a s a v j e t n i k V r e b a c.

- P a k o m e ć e t o o n i s u d i t i? - p r e k i d o h K o s t u s m i j e š e ć i s e.

- S u d i ć e o n o m Ć i r i š t o i m a d v a i m e n a i d v a p r e z i m e n a.

P o d i s t r a g o m j e z a j e d n o j a g n j e i z a d v i j e k a ć i c e s i r a.

- A k o ć e j o š b i t i u s u d a n i j i o s i m I g n j a t i j e V r e p c a.

- B i ć e s v e s a m a o s v e t a t r o j i c a... S r b o v i, o s i m O m e š e M u s t i ć a - v e l i p o n o s i t o K o s t a. - S r b o v i t i s e u s v a ć e m r a z u m i j u, i s v a ć e m o n i z n a j u v e r a k, i 'v o Ć e s u s v a Ć e n a p r v o m m j e s t u.

J a s e o s m j e h n u h, o n m e p o g l e d a m a l o u k o s o, p a n a s t a v i: - U i s t r a z i s u p u c e r i S r b o v i, u o s u d i i s t o S r b o v i. P o s o b a m a s u k o m a n d a n t i S r b o v i, T u r c i n e ć e n i š t a d a b u d u .

O n i m r z e s v e š t o j e k a u r s k o. M o r e b i t i d a m i v i š e m r z i m o, a l i s e s v e g a p r i m a m o - l a k š e j e 'o d a t i i n e š t o r a d i t i n e g o ć a m i t i u ć e l i j i. K a t o l i c i s u t u n j a v i i s p l e t e n i, p a i' n e m e ć u n i z a š t o. O n i s e s a m o

m ole bogu... Im a u m ene jedan u sobi za kraĆu - pokro crkvu - pa sam o što ćata nekakve zdrave M arije! Ć utljiv je, ne govori ništa i ne prića ništa.

U zdiše sam o i m isli na osudu. M i S rbovi jok! T eško je i nam i, ali se otim am o i branim o šalom i eglenom ...

- Dosta, Kosta! - rekoh ja i iziĆ o sm o n a h o d n ik , n a k o m e se osjećaše ťivlje kretanje, dozivanje i ťam or, nego obićno.

Z avirih u sobu broj 26. N asred sobe već bijaše stavljen dugaćak sto, sa koga 'apsenici zajednićki jedu. Z astrt je ćaršavom . N a stolu su dvije prazne kante za vodu i jedna krpa u obliku janjeće koťe; bez sum nje *corpus delicti*: dvije kaćice i janjeća koťica! P red stolom je podugaćka klupa, na kojoj već skrušeno sjedi optuťenik Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, pristar ćovjećuljak, blijed i ispijen, šiljasta nosa i svijetlih oćiju. G leda plašljivo i stidljivo preda se. S am o katkad, krijući, podigne lukave ťm irkave oći i pogleda po sobi, ćešući se iza uva. V idi se na njem u da se "dogoni" i priprem a kako će se ponašati kad ga jednog dana pozovu pred pravi sud. Iza optuťen ik a Ć ike, pravo Ć ire T rubajića, zvanog K uljića, stoji pod puškom , pod pravom puškom i bajonetom , jedan 'apsenik u kapi, propisno i zvanićno. P ušku je digao jedan K neťopoljac iz vojnićke straťarnice s donjeg boja, kad je razvodnik straťe u ranu zoru, po slije inspekcije, tvrdo zaspao. O štro i ukoćeno stojao je "soldat", ne m ićući se i ne gledajući ni na jednu stranu. N jegovo propisno i ukoćeno drťanje najviše je opom injalo 'apsenike na pravi sud, a puška i bajoneta naglašavale su vidnu vezu izm eĆu "uzvišene" pravde i grube sile.

Iza dugaćkog je stola, prem a optuťenićkoj klupi, pet stolica: jedna će biti za predsjednika sudanije, dvije za suce i dvije za prisjednike, ljude iz naroda. Do njihovih je stolica m ala klupica za stoćićem za perovoĆu, a do te je klupice sto i stolica za branitelja; desno prema branitelju urećeno je m jesto za "drťavnog".

Puna je soba 'apsenika. Na sve strane u gomilicama vodi se i diťe se ťiv razgovor i prepiranje. P adaju šale i dosjetke.

- K rab ri se, Ć ik o , i b ran i se p am etn ijem b ešjed am a! P lać i jauk ne pom aťe ništa na sudu. K lin se klinom izbija, a bešjeda bešjedom ...

- Ne priznaji ništa, nego se odupri na sve četiri noge pa odbijaj..., ne daj na se!

- RČavomuje nekako sastavljen a šjednica i sudanija, da je bog ubije! M nogo će m u drmnuti.

- Teško o nom kom e sud i savjetnik Ignjatija Vrebac, toliko sam omogu da kašem .

- Akomu što ne ugarjeti Om eša M u stić, ja ne znam ko će drugi...

Neko povika:

- Eto i!

U sobi nastade grobna tišina, a optuženi nesvjesno zadrhta i problječe kao krpa u obrazima. Siromah!

P očeše se kaobajagi iz raznih kancelarija skupljati i dostojanstveno ulaziti u sudnicu kao pravi suci. Prvi uče savjetnik Ignjatija Vrebac, ozbiljan, namrgočen, malo pognut, gleda preda se i nosi golem denjak spisa. Svi skočiše na noge.

Iza predsjednika sudanije ude brzim korakom i sjede na svoje mjesto branitelj, malo m o m će K nežopoljče živa pogleda. P od pazuhom nosi čitav naramak knjiga i spisa.

Zabrinut je m nogo. Šuti i nešto piše prevrćući neprestano silne hartije pred sobom . Sam o katkad baci na optuženika pogled, pun zabrinutosti i sažaljenja.

Iza branitelja uče ljudi iz naroda, prisjednici Om eša M u stić i K nežopoljac Luka P ram asunac s perovoćom . Sva trojica se kao plašljivo spustiše na svoja mjesta. Sam o oko debelih usana Om eše M u stića zaigrava upola prigušen osm jejak. Z a njim a stupiše u sudnicu oba suca votanta, i, raskošno se razmećući svojom "uredovnom " slobodom , okretnošću i spretnošću, sjedoše nadesno od predsjednika.

P okazuju se bezbrižni i ravnodušni prema svemu: optuženika i ne pogledaše! Već se sad na njima vidi da neće m nogo pitati, niti će se odviše upletati u raspravu.

- Mogli bi već i po četi sudaniju , ama eto nem a još "državnog"! - reče suvo, ozbiljno i samalo prikrivenom zlovoljom predsjednik rasprave, sudski savjetnik Vrebac.

N apošljetku zaglavi vrata i "državni", okošta i plećata ljudina, srednjih godina i krupnih gra'orastih očiju.

"D rđavni" je dvadeset i devet puta dosad bio pod istragom , a "sve na pravdi boga i za četiri vola"! I svaki se je put "oteo", pa i sad tvrdo vjeruje u svoju staru sreću . I on je K neđopoljac, i im e m u je G ligorije Z lojutro.

- 'Brojutro! - sap n u n ek o p o k ru p n o iz jed n o g ćo šk a, k ad se "drđavni" pojavi na vratim a.

- Nekom je i zlojutro! - d o ček a d ru g i, i silan se sm ijeh i graja diđe u sudnici.

- Mir! - o štro i zv an iĉn o v ik n u p red sjed n ik su d an ije, i, k ad se graja sm iri, reće još zvaniĉnije: Z a rasprave, ovo što sad ĉinite, neću ni po koje blago trpiti. T o poštovanoj *publici* unaprijed kađem da se zna na carskoj šjednici i sudaniji vladati po redu i zakonu. Sa carskijem zakonom u ruci, koji je pun i prepun ljutije' i bijesnije' paligrapa, nadam se i Z bilja uvjeren sam da ću ovĉe m oći postaviti m ir i red... S obzirom , dapaće i s pogledom na paligrap 112, 113. i 114. - a ove paligrape podupire paligrap 218.

toĉka o, toĉka b, i toĉka c kađnjenog zakona - izbaciću van svako ono lice i dapaće svaku onu osobu koja bude smetala carsku raspravu...

- Ć aća li g a n jeg o v k n eđo p o ljsk i, k ak o k iti i v eze! - ĉu se opet prigušen sm ijeh i šaptanje.

- N a m o ju d u šu , k o p rav i su d ac! V iĉ e li samo koliko onije' paligrapa ima?

- A m a o stav i ti p alig rap e! M en i je ĉu d n o sam o k ak o o n zna onako vješto na švapski zanositi... S am o ne znam šta mu je ono pulici...

- T o je k o sv ijet..., n aro d što slu ša rasp rav u i su d an iju .

- M o lim g o sp o d in a "d rđav n o g " d a šjed e n a sv o je m jesto

-

reće predsjednik, pa i sam sjede.

"D rđavni", sjedajući ljutito i osorno baci preda se na sto jednu knjigu - n a sv u p rilik u "k ađn jen i zak o n ik " - i pogleda optuđenika pogledom punim neizm jerne m rđnje, zlobe i pakosti.

T aj razbojniĉki pogled zbuni optuđenika, i on upola skoro ozbiljno viknu:

- Š to m e tak o strašn o g led aš, ak o b o g a jed in o g zn aš! A k o me tako bude gledo onaj *pravi*, o d m en e n em a n išta..., ja sam

već sad pečen i varen.

Sudski podvornik metnu na dugački sto pred predsjednika sudanije krest, načini je odozgor, i doviše šipke u obliku svijeća. Pokraj njih spusti i knjigu, *ĉitab*, na kojoj će se muslimani zaklinjati.

U sudnici zavlada dubok, svečan mir, pun uzdrhtalog oĉekivanja, i predsjednik, bacivši zvaniĉno pogled na sve strane, oglasi otegnutim glasom: - Sudanija poĉinje!

Iza predsjednikovih suvih rijeĉi: sudanija poĉinje, u kojim a je treperila nemila i ledena zvaniĉnost, optuženik se još jaĉe uznemiri, skoĉi nesvjesno s klupe, priĉe bliŹe stolu i zausti da nešto rekne, ali mu rijeĉ zastade u grlu.

Predsjednik sudanije, okorjeli sudski savjetnik Ignjatija Vrebaĉ, savlaŹen i pun zadovoljstva s uspjehom svoga zvaniĉnog drŹanja i ponašanja, promijeni glas i meko, blago, oĉinski reĉe optuženiku: - Ćik sinko, vidim da si se mnogo nešto ustrašio iako ovo nije pravi sud i prava carska sudanija. Kad je tako sad voĉe, kako li ćeš se istom jaderno i kukavno braniti kad te *onamo* pozovu! Vidim, sinko, da u tebi nema mnogo krabre kneŹopoljske krvi, i to mi je Źao u jednu ruku, a u drugu mi je ruku drago Źto ti zamisliš da je ovo pravi sud - to ja i oĉu!... Ako ko misli da se mi 'voĉe' igramo sudanije ko kakva djeca, neka to odmah izvadi iz glave. Mi se 'voĉe' pripremam o i dogonim o kako ćem o se braniti kad iziĉem o pred pravi sud. Ćiko sinko i druga na pravdi boga zarobljena braĉmoja, tako je danas vrijeme! Bez nauke, brez raznije' mariveta, priskoĉica i, da reĉem o, doskoĉica ne mereš danas nikud maku u ti. Mi smo to u KneŹopolju odavno viĉeli, pa se u nas poselimo a drŹe Źjednice i sudanije, i ovom e kaurskom sudu najteŹe je osuditi KneŹopoljca. Sad poslušaj, sinko Ćiko: ovo na desnoj strani, to ti je najveći i najcrnji dušmanin, - to je "drŹavni"! On 'vata sve zle beŹjede tvoje, i raduje se nesreći tvojoj. Ono tam o, na lijevoj strani, to ti je branitelj, on ti je prijatelj, i krvi bi ti svoje utoĉio dok Źjedi na onom mjestu. On 'vata sve tvoje *dobre* beŹjede. A ja sam, ko na premjer, preŹjednik, ja 'vatom i dobre i rĉav e beŹjede. Ovi na desnoj strani od mene, to su carski suci, ljudi od paligrapa i nauke, a ovi botjaci, na lijevoj strani, to su: '*Ajd, Alija, nek' je vise vojske!*

- Molim, molim! - viknuše oba prisjednika.

- To je uvreda! Zar je to ravnopravnost! - uzvikuje kao bajagi razljućeno prvi prisjednik, O m eša M ustić.

- N e k a, O m eša! N e m u ti, n e cig an či!

- Molim, ja sam muslimanac, ja nisam Ciganin. Otac mi je bio Ciganin.

- N e k a, b o g a ti, O m eša, n e p o m etaj! - reče p red sje d n ik sudanije blago, pa nastavi: - Č ik o sin k o , k ad u Č eš u su d , nem o j se ništa bojati, i ono su ljudi. O ni se tobože prave da su sam o suci, i ništa više, a to je, sinko, jedna golem a laž. Č ojek ostaje uvijek čojek, to dobro upanti!...

- A m a, što se o n i o n ak o n a šjed n ici prave ko sveci? Sve ti je to m irno i pobožno ko u crkvi? Z ašto to?

- T o ti je, sin k o Č ik o , zato , ak o p o čem n ijesi zn ao , d a ti lakše drm nu što više m jeseci ili godina teške tam nice, kuće neobične, a da ti u onoj pobožnosti i svetiteljstvu i ne ošjetiš da to dolazi od ljudi već od boga i pravde božje!...

Kad sam bio neke god in e n a rad u u O ld en b u rg u , reče m i jedan Prajs: "Pretvaranju ljudskom mjere nema! Sve ti je, veli, na svijetu laž, petljanje i pretvaranje". T o, kaže piše u knjizi jednog nji'ovog velikog i kabastog učevnjaka.

Maloprije sam ti reko da ti je onaj, na lijevoj strani, branitelj, i da bi ti krvi utočio dok' šjedi na onom m jestu Č e je sad. A kad bi' ga ja, počem , prebacio na desnu stranu, tebi bi pam et stala šta bi od toga čojeka bilo, kako bi počeo ljuto goniti i optuživati! Z ar to nije pretvaranje?... Nego, sin k o Č ik o , k ad d o p an eš n esreće n a pravdi boga, a svi sm o m i voČe na pravdi boga...

- Jesmo, vala, svi! - g rak n u še sv ik o lici u jed an g las.

- Ja b i' g a u zlato o k o v 'o k o ji b i m i v o Č e rek o d a je k riv .

- Ne moremo, brate Ignjatija, kazati da smo krivi kad nijesmo!

- Z n am , b račo , zn am . I n e treb a d a k ažete. N e treb a d a griješite duše, a ne bi trebalo ni tijelo zaboraviti, jer je duša u tijelu, a ne tijelo u dusi. N ego" sinko Č iko, kad dopa'neš nesreće i iziČeš pred sud, brani se dobro i uzdaj se u svoju pamet ako je im aš. N e p rizn aj n ik ad , sv e zle bešjede pobijaj dobrim bešjedam a. N ajviše pazi što svjedoci govore. A ko rČavo što govore, viči sam o: "Molim boga i slavnog suda, to nije istina, to je samo jedna bijeda i m usaveda!" K ad najveću laž govoriš, pretvori se i u g o d i tak o d a ti

b ešjed e istin ito o d srca tek u , da ti iz očiju, iz čela, iz grla i iz sviju tvoji je' riječi bije istina i sam o, što 'no vele, istina!... A sad još sam o nekoliko besjeda da vam kažem , pa ćem o početi sudaniju: da bi nam sudanija bila prava carska sudanija i rasprava -

okrenu se predsjednik prema "državnom " - ti. Zlojutro, brkljači i dobro zanosi na švapski! U bacuj što više m oreš *nji'ovije* riječi u svoj govor, ko na priliku: dapače, s pogledom , s obzirom , akoprem , daklen, dotično. Nek' ti Č iko bude i m uško i žensko kad govoriš. M iješaj jedno s drugim. Ako ti malo eglen bude i nerazumljiv, to nije ništa - to je dapače istom onda dobro! L juto optužuj i nasrći na optuženika, udri ga sa sviju strana i zaspigaj u paligrabe, da se ispod nji' ne vidi!... A ti, dijete, - okrenu se branitelju - ubacuj i ti po koju *nji'ovu* b ešjed u , ali m alo m anje od "državnog", i brani optuženika ko brata što bi branio!... I ja ću svakako zanositi: kako i koliko, to ja već znam . T i se, Č iko, brani prosto, onako seljački, ali dobro pazi na bešjede... A vi, carski suci i prišjednici, upitajte i vi pokoju riječ. Javite se da ste živi i nem ojte drijem ati.

A li, doduše, da nam šjednica ljepše izgleda, m orate m alo i zadrijem ati, pa ću vas ja opom enuti kad to zatreba...

Najednom nenadno promijeni predsjednik sudanije glas i držanje, i svečano, pogledavši na sve strane, krupno viknu:

- U im e b o g a v elik o g a, cara čestito g a, carsk o g zak o n a i silnije carskije paligrapa, sudanija počinje!

O nda odm jerenom s jednom svetiteljskom m irnoćom priv u će p red a se g o lem d en jak sp isa, o b o ri b lag o zem lji oči, i, zanoseci m alo u govoru, tihano i ubrzano prom rmlja, više kao za se: - D an as h o će se v o d iti g lav n a carsk a rasp rav a i su d an ija uporabom paligrapa 264, točka a i b kašnjenoga zakonika proti Č iko, pravo Č iro T rubajić, zvani K ul-jić... N o, kako se zovete?

- M o lim b o g a i slav n o g su d a, i d an ašn ju g lav n u carsk u raspravu, ja se zovem Č iro T rubajić - odgovori optuženik malo uznemirenim glasom.

P redsjednik, nem arno preturajući spise i, kaobajagi tražeći nešto, reče i ne gledajući optuženika: - N o , što to jest? V i se, d ak le i ak o p rem , n e zo v ete Č ik o , pravo Č iro T rubajić zvani K ul-jić. D a m i nećem o povaliti i osuditi pravednog čovjeka?... N o, kako vam jest im e?

- M o lim b o g a i d a n a š n j u c a r s k u r a s p r a v u , m e n i j e s a m o i m e Ć i r i l o T r u b a j i ć .

- N o , g o s p o d i n d r ŷ a v n i : i l i v i t u ŷ i t e Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , i l i t u ŷ i t e Ć i r i l o T r u b a j i ć ? K a ŷ i t e t u d e n a m a s v o j e r a z l o g e ! . . .

- S l a v n o s u d i ŷ e ! - v i k n u g r o m o v i t o " d r ŷ a v n i " s k a ć u ć i ŷ t r o s a s t o l i c e , i p o ŷ t o p o s v o j s u d n i c i z a o k o l i s v o j i m s t r a h o v i t i m i k r v n i ć k i m p o g l e d o m , z l o b n o g a z a u s t a v i n a o p t u ŷ e n i k u , p a v i k n u j o ŷ j a ć e i s i l n i j e : - S l a v n o s u d i ŷ t e i v e l e u ć e n i g o s p o d i n e p r e d ŷ j e d n i ć e , p r e d v a m a t u d e j e s t j e d n a p o l o ŷ t a r a , j e d a n p r e v a r a n t , j e d a n v u c i b a t i n a i v e r d e k t e r , t e n a p o k o n j e d a n u p i s n i i o p a s n i t a t , i l i , p o b o s a n s k i , h a j d u k . T o j e s t j e d n a o v d e d a n a s o p a s n a o s o b a p o ' d o t i ć n o v l a s n i ć t v o , i o n j e s t u ć e r a l u s t r a h i t r e p e t p o s v o j o n o j o k o l i c i . O n i m a l d v a i m e i d v a p r e z i m e , j e r t o n j e m u d o b r o , m l o g o d o b r o j e s t . . . d a s e o d c a r s k i j e '

o r u ŷ n i k a l a k ŷ e k r i j e i p r e t v a r a : k a k o m u k a d b u d e z a t r e b a l o . D a r e ć e m o o v o : n e k o m j e s t u k r a d e n o j a n j e i d o t i ć n i k k a ŷ e d a g a j e u k r a l Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć . D o Ć u n j e m u c a r s k i o r u ŷ n i c i , a o n v e l i : " E , b a ŷ j e l o p o v t a j n e s r e ć n i Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć . J a s a m , z n a t e , g o s p o d o Ć e n d a r i - t a k o s e p o b o s a n s k i v e l i c a r s k i m o r u ŷ n i c i m a - j a s a m , z n a t e , Ć i r i l o T r u b a j i ć " . - D o g o d i s e o p e t d a s v i j e t r e k n e d a j e n e ŷ t o Ć i r i l o T r u b a j i ć u ć i n i l *sal amao-o!* - r e ć e " d r ŷ a v n i " i t u r n u r u k u u d ŷ e p d a p o k a ŷ e k a k o s e k r a d e i s a k r i v a - a o n v e l i : " E , b a ŷ j e l o p o v t a j p r o k l e t i Ć i r i l o T r u b a j i ć ! ŷ t a j e t o o p e t u k r o ? J a s a m , z n a t e , Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć . " I t a k o , n i k a d k r a j a ! . . . Z a t o i s p o g l e d o m n a t o p r i l a ŷ e m s l a v n o m o v o m s u d i ŷ ć u d a s e o v a j o p a s n i t a t i p r e v a r a n t s o b z i r o m n a t o ŷ t o h o ć e u b l u d n j u z a v e s t i s l a v n i s u d , k a z n i p o p a l i g r a p u 3 1 5 , s t a v k a d r u g a k a ŷ n j e n o g z a k o n a ! - z a v r ŷ i " d r ŷ a v n i " i l j u t i t o t r e s n u j e d n o m k n j i g o m o s t o .

- N e m a v a j d e , b r a ć o , g a d n o i Z l o j u t r o g o n i i n a s r ć e ! - ć u s e j e d a n i z g o m i l e s a d n a s u d n i c e .

- Ć a ć a l i i ' n j i ' o v k n e ŷ o p o l j s k i , k a k o l i t i j e s v a k i o ŷ t a r n a j e z i k u . . . , k o i s a b l j a ! - r e ć e n e k o , i g r a j a s e d i ŷ e .

- M i r ! - v i k n u p r e d s j e d n i k i o k r e n u s e p r e m a o p t u ŷ e n i k u i b r a n i t e l j u : - N o , ŷ t a b u d e t e r e k l i n a o v e b e ŷ j e d e g o s p o d i n a d r ŷ a v n o g ?

Branitelj ustade, odbaci nekakvu 'artijicu na stranu, nakašlja se i poče m irnim i odm jerenim glasom : - S lav n a su d an ijo ! V iso k o slav n i i d ap aće v eleu êen i gospodine prešjedniće! U êeni i pravedni carski suci, i vi, do b ri i êestiti lju d i iz n aro d a! S rce m i se m o je cijep alo k ad su voĈe pred nam i m aločas padale silne pogrde i rujne bešjede na ovu - pruži ruku na optuženika - na ovu samu dobrotu od čovjeka, na ovu plem enitu i êestitu dušu, koju je zao udes i nekakva crna p o m etn ja b acila n a o p tu žen ičk u klupu. S pozivom i uporabom 217. paligrapa kaŕnjenog zakonika, ja odbijam , najljuće odbijam sve te pogrđne bešjede! - viknu jaće branitelj uzdrhtalim glaso m , sijevajući ljutito oćim a na "drŕavnog", koji se zlobno i zajedljivo osmjehivao. Odbijam sve to - jo š jed n o m kaŕtem ! - i molim slavni sud da, s obzirom na paligrap 318, toćka e, riješi da se današnja glavna rasprava i sudanija odgodi i da se još jednom , putem ureda i dotiĈnije' vlasti, izvidi i dapaće utvrdi da li je ovo na optuženiĈkoj klupi poznati i opasni tat Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K ul-jić, ili je ovo êestiti m uŕ Ć irilo T rubajić. S pogledom na sve rećeno, ja predajem slavnoj današnjoj sudaniji svoj prijedlog i m olim da se vijeća.

- Sudaniji su danas predana dva prijedloga: jedan od strane gospodina drŕavnog da se optuženik, s obzirom na paligrap 315, stavka druga kaŕnjenog zakonika, što hoće zavesti sud u bludnju, kazni, a drugi od strane slavne odbrane da se današnja carska šjednica i glavna rasprava odgodi i da se jo š jed n o m , p u tem u red a i d o tiĈn ije' v lasti, izvidi i dapaće utvrdi da li jest ovo na optuženiĈkoj klupi poznati i opasni tat - po bosenski, hajduk - Ć ik o , p rav o Ć iro T rubajić, zvani K ul-jić, ili jest ovo plem eniti i êestiti m uŕ Ć irilo T rubajić. T o su , gospodo, vaši prijelozii, pak će sud odstupati i vijećati - završi predsjednik sudanije s jezivom , zvaniĈnom m irnoćom , i ustade, a za njim se šuteći digoše ostali suci s perovoĈom , priĈoše jednom stoćiću uvrh sudnice, kraj prozora, i počeše vijećati.

Kad se isk u p iše o k o sto Ćića, h lad n o i d o sto jan stv en o progovori predsjednik sudanije: - M o lim g o sp o d in a p ero v o Ć u d a v o Ć e n am i, n a tem elju 321. paligrapa, proćita iz protokura dotiĈne prijeloge odnosno gospodina drŕavnog i odnosno slavne

odbrane, a gospodu suce i p rišjed n ik e m o lim d a d o b ro p o ću te i o n d a s pogledom na to pa vijećaju...

P erovoĆa, sav radostan što i on već jednom počinje da "sudi", stade vešto iz zapisnika tobože čitati i nabrajati zbrda-zdola bez glave i repa, sasvim nejasno i nerazumljivo.

- O Krstan e, p o b o g u b rate, to si ti n ešto k ab asto zad ro ! P o kome li je to paligrapu? - d o ček a d ru g i p risjed n ik L u k a Pramasunac.

- T o ti je, b rate K rstan e, o d v eć u Ćen o ! - viknu prvi prisjednik O m eša M ustić. - P ostidićeš nam gospodina prešjednika svojom naukom !

M eĆu slušaocim a koji se bijahu zbili, na zapovijed gospodina predsjednika, u dnu sudnice, osu se silan smijeh.

S avjetnik V rebac silno se uzruja, ali se svlada pa više kao za se zlovoljno promrmlja: - D a! N aša v iso k o ista v lad a zid a žan d ar'sk e k asarn e, a su d ostavlja da se pati i devera s ovom jednom udžericom i za suĆenje i za vijećanje!

- Tako je! - p o tv rĆ u je p rv i su d ac.

- N am i b i v o Ć e treb ale d v ije so b e: jed n a za su Ć en je a jedna za vijećanje! - doćeka drugi sudac, pa se okrenu drugom prisjedniku: - Š ta ti v eliš, L u k a?

- B o g a m i, g o sp o d in i m o ji, ja n e v elim n išta! L ah k o je vam i tako eglendisati: vi ste vladini, a vlada vaša! T ake krupne bešjede, ako 'oćete, m eni ko jednom , rećem o kaz'ti, tešaku i ne p rilići govoriti o velikoj i visokoj vladi...

- T v o je su , P ram asu n Će, b ešjed e n a sv o m m jestu ! - reće predsjednik sudanije, s puno iskrenog odobravanja i ozbiljnosti, i okrenu se prema slušaocim a, pa nastavi vrlo blago: - B raćo , u im e n u ųd e - jer nemamo dviju soba - a ne u ime zakona, molim vas da budete mirni. Okrenite se svi tam o prema šjeveru da nas ne vidite i zaćepite uši da nas ne ćujete kad budem o vijećali... G ospodina drđavnog, gospodina branitelja i optuženika um oljavam s pogledom na sve okolnosti i p rilik e d a p o d sv ak u cijen u iziĆ u napolje, koje će im ova slavna sudanija biti zakvalna, i koje ne bi valjalo da oni što ćuju, pa da poslije pobijaju...

- A mogli bi' nam, gospodo, - p rek id e p red sjed n ik a O m eša M ustić - i jednu veliku ljubav ućiniti, na koje vas nijedan carski paligrap

ne sili... Mogli bi', to jest ujedno, i pripaziti da ne bi oklen iznenada banuo kerker m ajstor ili ključar Nikolica...

- D o b a r j e n a š N i k o l i c a ! - g r a k n u š e s v i ' a p s e n i c i u j e d a n g l a s , g o t o v i d a s e t u k u s O m e š o m . - N i k o l i c e s e n e t r e b a b o j a t i . N e k a o n i p r i p a z e n a o n o g k r e p a l o g J o v u !

- D o b r i s u o n i s v i - v e l i b o l n o O m e š a M u s t i ć - , a l i m e n i s i l n i p o s t o v i , d u n k e l i i t v r d i k r e v e t i s r c e m o j e o t r g o š e !

K a d " d r Ź a v n i " , b r a n i t e l j i o p t u Ź e n i k i z i Ź o š e n a p o l j e , a ' a p s e n i c i s e o k r e n u š e p r e m a s j e v e r u i z a Ź e p i š e u š i , p o g l e d a p r e d s j e d n i k n a t m u r e n o u p e r o v o Ź u i r e Ź e o š t r o : - T i , d i j e t e , n i s i n i z a š t o ! M i s l i o s a m p r i l o Ź i t i n a v i s o k o i s t u v l a d u d a t i s e o d p r v o g s v i b n j a p o v i s i a j l u k , a s a d v i d i m d a s a m k r i v o m i s l i o . Ź o v j e k s e u Ź i d o k j e Ź i v , v e l e b l e n t a v i B o š n j a c i , a o v a i m b e š j e d a i n i j e b l e n t a v a ...

- P a t o i n i j e n j i ' o v a b e š i e d a ! - d o Ź e k a p r v i s u d a c . - T o j e n a š a ... *u s t r i j s k a* b e š j e d a !

- J e s t , j e s t , t a k o j e ! - p o t v r Ź u j e d r u g i s u d a c . - T o j e n a š a ... *u s t r i j s k a* b e š j e d a , p a s u j e o n i s a m i p o b o š n j a Ź i l i .

- P r i m i l i , p a j e k r i o m i c e p o b o š n j a Ź i l i , a t o j e u n e k u r u k u k a Ź n j i v o - r e Ź e p r e d s j e d n i k i d o d a d e t i š e : - O v o n e b i t r e b a l o p r e d g o s p o d i n o m d r Ź a v n i m g o v o r i t i !

P r i s j e d n i c i s e s k u p i l i i s k r u š i l i k a o u b o g e s i r o t i c e , p a š u t e .

- D a s e v i j e Ź a ! - p r e k i d e š u t a n j e p r e d s j e d n i k s u d a n i j e , i o p e t o š t r o i n a t m u r e n o p o g l e d a u p e r o v o Ź u , p a o n d a p o Ź e m i r n o i o d m j e r e n o r a z l a g a t i : - S u d a n i j i s u p r e d a n a - p i š i o v o , s m e t e n j a Ź e b o Ź j i ! - o k r e n u s e p e r o v o Ź i - i p a z i d o b r o , j e r b i m o g l a V r k o v n a s u d a n i j a p o i s k a t i š j e d n i Ź e p r o t o k u r e i i n e s p i s e d o t i Ź n e i d a p a Ź e n a z o Ź n e r a s p r a v e . -

S u d a n i j i s u p r e d a n a d v a p r i j e l o g a , j e d a n o d s t r a n e g o s p o d i n a d r Ź a v n o g d a s e o p t u Ź e n i p o p a l i g r a p u 3 1 5 , s t a v k a d r u g a k a Ź n j e n o g z a k o n a , k a z n i s o b z i r o m n a t o š t o h o Ź e z a v e s t i u b l u d n j u s u d , a d r u g i o d s t r a n e s l a v n e o d b r a n e d a s e o d g o d i d a n a š n j a r a s p r a v a i d a s e p u t e m u r e d a i z v i d i i d a p a Ź e u t v r d i d a l i s e o p t u Ź e n i k z o v e Ź i k o , p r a v o Ź i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , i l i Ź i r i l o T r u b a j i ć , k o j e m o l i m d a s e v i j e Ź a ...

- J a b i ' n j e m u - v e l i l j u t i t o p r v i s u d a c - o b j e s i o o v r a t i p a l i g r a p 3 1 5 , s t a v k a d r u g a , s o b z i r o m n a t o , n e k ' d o b r o u p a m t i m a r v a b o s a n s k a k a d j e š Ź e l a u b l u d n j u z a v e s t i o v u s l a v n u c a r s k u s u d a n i j u .

- T a k o j e ! T o s u i m o j e b e š j e d e ! - o d o b r a v a j o š l j u ć e d r u g i s u d a c .

- Š t a v i v e l i t e , g o s p o d o p r i š j e d n i c i ? - p i t a p r e d s j e d n i k s u d a n i j e .

- M i v e l i m o , g o s p o d i n e p r e š j e d n i ĉ e , o n o š t o i t i v e l i š ! - d o ĉ e k a p r v i p r i s j e d n i k O m e š a M u s t i ć .

- P a j a n e v e l i m n i š t a .

- E p a n e v e l i m o n i m i n i š t a ! - d o b a c i d r u g i p r i s j e d n i k L u k a P r a m a s u n a c i s l e Ź e r a m e n i m a .

P r e s j e d n i k s e n e š t o z a m i s l i i , p o s l i j e m a l o g r a z m i š l j a n j a i š a p u t a n j a , r e ĉ e p r v o m s u c u : - V i Ć a j d e t e , g o s p o d i n t a j n i k , š t a p i š e p a l i g r a p 3 1 5 , s t a v k a d r u g a ?

P r v i s u d a c u z e " k a Ź n j e n i z a k o n i k " i p o ĉ e ĉ i t a t i : - P a l i g r a p 3 1 5 , s t a v k a d r u g a , k a Ź n j e n o g z a k o n i k a o d 1 7 .

k o l o v o z a k i l j a d u o s a m s t o t i n a s e d a m d e s e t i d e v e t e g o d i n e p i š e : " S v a k o o n o l i c e i l i d a p a ĉ e o s o b a k o j a h o ĉ e u b l u d n o s t z a v e s t i s u d , o d n o s n o d o t i ĉ n e v l a s t i j e s t k r i v a z l o ĉ i n a , i k a Ź n j a v a s e o d j e d n e d o p e t g o d i n a t e š k e t a v n i c e , k u ĉ e n e o b i ĉ n e , o š t r o g v o Ź ĉ e , s v a k o ĉ e t r n ' e s t d a n a p o s t i t v r d i k r e v e t " .

- A s a d n a m i z v o l i t e p r o ĉ i t a t i p a l i g r a p 3 9 1 , t o ĉ k a c . - r e ĉ e p r e d s j e d n i k i n a m i g n u n e š t o p r v o m s u c u .

- P a l i g r a p 3 9 1 , t o ĉ k a c k a Ź n j e n o g z a k o n i k a o d 1 7 .

k o l o v o z a k i l j a d u o s a m s t o t i n a s e d a m d e s e t i d e v e t e g o d i n e p i š e :

" S v a k o m o p t u Ź e n o m l i c u i l i d a p a ĉ e o s o b i j e s t d o z v o l j e n o i i z v o l j e n o s v e k o j i b i s e m o g l i b r a n i t i i o t i m a t i k a d n a n j i " d i g n e t e š k u t u Ź b u g o s p o d i n d r Ź a v n i " .

- G o s p o d o s u c i i p r i š j e d n i c i ! - r e ĉ e s v e ĉ a n i m g l a s o m p r e d s j e d n i k s u d a n i j e . - Ć u l i s t e d v a p a l i g r a p a : p a l i g r a p 3 1 5 , s t a v k a d r u g a , i p a l i g r a p 3 9 1 , t o ĉ k a c c a r s k o g k a Ź n j e n o g z a k o n i k a o d 1 7 . k o l o v o z a 1 8 7 9 . g o d i n e , p a s a d v i j e ĉ a j t e i s u d i t e p r a v o i p o d u š i , k o j e s t e s e z a k l e l i b o g u i ĉ e s t i t o m c a r u !

N a s t a d e d u b o k t a j a c i t i š i n a k o j u n e n a d n o p r e k i d e O m e š a M u s t i ć !

- J a s a m z a o v a j d r u g i p r a v e d n i i d o b r i p a l i g r a p , i k o d t o g a p a l i g r a p a u m i r e m ! P i š i o d m a ' , p e r o v o Ć o ! - z a v r š i ĉ v r s t o i o d r e š i t o p r v i p r i s j e d n i k .

- A v i , g o s p o d o ? - p i t a p r e d s j e d n i k .

- P a b a š i j a m l i m - p r i h v a t i r i j e č d r u g i s u d a c - d a s e d r ž i m o o v o g d r u g o g p a l i g r a p a . P r a v e d n o j e i d a p a č e j e n a t e m e l j u z a k o n a d a s e o p t u Ź e n i k s m i j e s v a k a k o i s v a č i m b r a n i t i . . .

- I j a s a m z a t o - v e l i p r v i s u d a c . - S a m o d o d a j e m i s p r e d s e b e s l a v n o j o v o j s u d a n i j i d a s e o p t u Ź e n i k u o v o n j e g o v o š a v r d a n j e u p i š e u o s u d i u t e š k u o k o l n o s t .

- J a s e s l a Ź e m s a b e š j e d a m a g o s p o d i n a d r u g o g s u c a i p r v o g p r i s j e d n i k a O m e š a M u s t i ć a , a o d b i j a m t e š k u o k o l n o s t g o s p o d i n a p r v o g s u c a , j e r ć e i o n a k o b i t i d o s t a t e š k i j e ' o k o l n o s t i - v e l i d r u g i p r i s j e d n i k .

- I j a s a m z a t o d a s e o d b i j e t e š k a o k o l n o s t - r e č e p r e d s j e d n i k , p a n a s t a v i : - S p o g l e d o m n a s v e r e č e n o u s v e z i s a § 391 , t o č k a c , o d b i j a s e p r i j e d l o g g o s p o d i n a d r Ź a v n o g . . . S a d ć e s e a l i v i j e ć a t i o p r i j e d o g u o d n o s n o s l a v n e o d b r a n e d a s e d a n a š n j a g l a v n a r a s p r a v a i s u d a n i j a o d g o d i , t e d a s e p o n o v a p u t e m u r e d a i d o t i č n i j e ' v l a s t i i z v i d i i d a p a č e u t v r d i d a l i s e o p t u Ź e n i z o v e Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , i l i j e s t o v o Ć i r i l o T r u b a j i ć , k o j e m o l i m d a s e v i j e ć a . . .

U z e r i j e č d r u g i p r i s j e d n i k : - Z a z o r m i j e m e Ć u o v a k v o m u Ć e v n o m g o s p o d o m i š j e d i t i , a k a m o l i g o v o r i t i , a l i o p e t m o r a m b e š j e d i t i . I m a j e d n a s t a r i n s k a b o š n j a č k a r i j e č k o j a v e l i : b o l j e j e d e v e d e s e t i d e v e t k r i v a c a p u s t i t i , n e g o j e d n o g p r a v e d n i k a o s u d i t i . P o t o j b e š j e d i , p o š t o n e z n a m o p o s i g u r n o d a l i j e o v o z l o č e s t i Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć z v a n i K u l - j i ć , i l i Ć e s t i t i d o m a ć i n Ć i r i l o T r u b a j i ć , t o m o l i m s l a v n u d a n a š n j u š j e d n i c u d a s e o p t u Ź e n i k p u s t i i z i s t r a Ź n o g z a t v o r a d o k s e p r o p i t a j u c a r s k e v l a s t i , j e r s e i v l a s t i m o g u p r e v a r i t i . . .

- V l a s t i s e n e m o g u p r e v a r i t i ! - v i k n u š e s v i o s i m O m e š a M u s t i ć a .

- V l a s t i s u v l a s t i ! Z a r s e t a k o o v l a s t i m a g o v o r i ? - p l a n u p r e d s j e d n i k s u d a n i j e k a o r i s .

- M o l i m , m o l i m ! - b r a n i s e d r u g i p r i s j e d n i k . - T o j e m o j p r i j e d l o g k o j e m o l i m d a s e v i j e ć a , a o p e t v a m k a Ź e m d a s e i c a r s k e v l a s t i m o g u p o m e s t i i z b u n i t i . . .

- T o j e z l o b a ! T o n i j e i s t i n a ! - p r e k i d e g a p r v i s u d a c .

- T o j e d a p a č e g r Ć k o i s t o Ć n a p a l i t i k a , a o v o j e s u d ! N e d a m o t o m e g o v o r i t i . . .

- D o k a z e i r a z l o g e ' o Ć e m o - v i Ć e d r u g i s u d a c .

- Dokaze i razloge na srijedu! - d o d a d e j o š l j u ć e p r e d s j e d n i k .

P o d p l j u s k o m r i j e č i i l j u t i h n a s r t a j a , n e m o ć a n d a b r a n i s v o j e p r a v i ć n o m i š l j e n j e , d r u g i p r i s j e d n i k s e z b u n i i u š u t i .

S a m o š t o r e ć e :

- N e k ' b u d e t a k o k a k o v i ' o ć e t e .

- Š t a ć e m o i k a k o ć e m o ? - p i t a p r e d s j e d n i k .

- P r i j e d l o g o d n o s n o o b r a n e n e k ' s e o d b i j e - v i ć u o b a s u c a .

- A m a p o k o m p a l i g r a p u ? S v i u š u t i š e i z a m i s l i š e s e .

- M o r a s e r e ć i s o b z i r o m n a t o š t o s e o d b i j a - v e l i p r e d s j e d n i k s u d a n i j e u v e l i k o j n e d o u m i c i .

- P a m i s m o s u c i , m i m o r e m o k a k o ' o ć e m o !

- Z n a m , z n a m , a l i s e m o r a r e ć i s o b z i r o m n a k o j i p a l i g r a p o d b i j a !

- P a m i s m o u v j e r e n i d a j e o v o Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u i - j i ć - v e l i p r v i s u d a c . - T o j e d o s t a !

- T o n i j e d o s t a ! - r e ć e z l o v o l j n o p r e d s j e d n i k i o p e t s e z a m i s l i .

N a j e d n o m s e o s u p r e d s j e d n i k o v o s u v o i i z m o r e n o l i c e b l a g i m i s v i j e t l i m o s m i j e h o m , p u n i m t o p l e i n e i z m j e r n e r a d o s t i . M e k o , v r l o m e k o u p i t a p e r o v o Ć u : - Ć e s u k a ű n j e n e v j e r i c e ?

- E v o i ' - o d g o v o r i p e r o v o Ć a i d o d a d e m u s p i s e . - T u j s u m e Ć u s p i s i m a .

- D o b r o j e ! - r e ć e p r e d s j e d n i k i s a v z a d o v o l j a n i r a d o s t a n , p o ć e ć i t a t i : - K a ű n j e n a v j e r i c a O k r u ű n o g s u d a u B a n j o j L u c i : " Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , g r ć k o i s t o ć n o g v j e r o z a k o n a , r o d o m i s t o j b i n o m i z D u g o g S e l a , n i j e k o d o v o g s u d a k a ű n j e n " . K a ű n j e n a v j e r i c a K o t a r s k o g s u d a u B a n j o j L u c i : " Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , g r ć k o i s t o ć n o g v j e r o z a k o n a , r o d o m i s t o j b i n o m i z D u g o g S e l a , k a ű n j e n j e k o d o v o g s u d a s o b z i r o m n a p a l i g r a p e 4 2 5 , 4 5 6 , 4 6 3 , 4 7 . i 4 8 3 . n a 1 0 o d n o s n o 6 , o d n o s n o 7 , o d n o s n o 3 0 i o d n o s n o 1 5 d a n a z a t v o r a , s v e z a m a l e k r a Ć e , p r o v a l e i d a p a ć e p r e v a r e " .

K a ű n j e n a v j e r i c a P a l i t i ć n o g s u d a u B a n j o j L u c i : " Ć i k o , p r a v o Ć i r o T r u b a j i ć , z v a n i K u l - j i ć , g r ć k o i s t o ć n o g v j e r o z a k o n a , r o d o m i s t o j b i n o m i z D u g o g S e l a , o t a c s e d m e r o d j e c e , n e p i s m e n , v i š e p u t a p a l i t i ć n o k a ű n j e n , p o z n a t j e o v o j o b l a s t i k o j e d a n p r e v a r a n t i t a t - p o b o s a n c k i h a j d u k . I m e t k a n e m a . P a l i t i ć n o v l a d a n j e s u m l j i v o " . K a ű n j e n a v j e r i c a C a r s k e ű a n d a r m e r i j e u D u g o m S e l u : " Ć i k o , p r a v o

Ćiro T rubajić, zvani K ul-jić, grčkoistočnog vjerozakona, koji se ali često izdaje da jest Ćirilo T rubajić, jest kod pućanstva na zlu glasu stojeća osoba. Imetka nema. Palitićno vladanje vrlo sumljivo. S

obzirom na orućnićke izvide ista osoba goji palitićne sveze sa zloglasnim D avidom Štrbcom, koje se i ovom prilikom povjerljivo dostavlja toj slavnoj oblasti"... S

pogledom na sve ove mlogocijenjene kaćnjene vjerice i dostave, sa osobitim obzirom ali na duboke kaćnjenu vjericu Carske ćandarmrije u Dugom Selu od 21. travnja, mora se odbiti...

- I d a p a će o d b i j a s e! - d o ćek a še o b a s u c a.

-... i d a p a će o d b i j a s e p r i j e d l o g o d n o s n o s l a v n e o d b r a n e! -

završi predsjednik odsjećnim glasom i sa rijetkim zadovoljstvom, pa onda polagano ustade.

Za ćasak se svi, šuteći, povратиše i posjedaše na svoja mjesta, u najvećoj tićini i svećanom raspoloćenju.

Gospodin "drćavni" branitelj i optućenik uĆoše i sjedoše na klupe, puni radoznalosti, oćekujući s nestrpljenjem zakljućak suda.

Polagano i odmjereno, s velikom dućevnom mirnoćom i sigurnoću, poće predsjednik razlagati: - Danaćnjoj carskoj sudaniji predana su dva prijeloga koje ona primiti i vijećati blagoobnašla jest. Sa sviju strana i sa sviju toćaka, s pogledom na sve prilike i okolnosti gledala jest ova carska slavna sudanija što more biti i šta ali ne more biti. Rešetala je i pretresala jest sve na sva sita i rešeta, vijećala je i ovo jest izvijećala: prijelog gospodina drćavnog da se optućenik s pogledom na paligrap 315, stavka druga, kazni, odbila je slavna sudanija s obzirom na paligrap 391, toćka c jer je ali optućeniku izvoljeno i dozvoljeno sve koje bi se mogo braniti i otimati. Glede, pako, prijeloga odnosno slavne odbrane da se danaćnja glavna šjednica odgodi s pogledom na osobu optućenika, isti prijelog ova slavna sudanija na temelju mlogocijenjenije kaćnjenije vjerica Okrućnog suda, Kotarskog suda i Palitićkog suda u Banjoj Luci, s osobitim pak obzirom na duboku kaćnjenu vjericu Carske ćandarmrije u Dugom Selu od 21. travnja, odbiti blagoobnašla jest - završi svoje razlaganje predsjednik sudanije i pogledavši u gospodina "drćavnog", branitelja i optućenika koji ćutahu, nastavi više kao za se:

- P roduťuje se glavna rasprava proti Ć iko pravo Ć iro T rubajić zvan i K uljić.

P retresajući spise, predsjednik sudanije i ne pogledavši optuženika, upita ga: - No, kako se *sad* budete zvao?

O ptuženik htjede nešto reći, ali se najednom trže, pa ušuti i kriom ice pogleda u branitelja. G ospodin "drťavni"

neprekidno ga oštro posm atra očim a punim zlobe i neizm jerne zluradosti. P redsjednik, gledajući blago u optuženika, očekuje s ledenom sv etaćkom ravnodušnošću odgovor na svoje pitanje. U sudnici kao da drhti i trepti m ukla tišina, puna uzdrhtalog očekivanja. N ajednom skoći branitelj:

- M o lim b o g a i slav n o g su d a d a se 'v o Ć e n a m i, n a tem elju paligrapa 372, pročita kaťnjena vjerica C arske řandarmerije u - D ugom S elu od 21. travnja, pošto ali ta prijava grdno tereti optuženika. T o je m oj prijelog...

P redsjednik, uvijek i svakad priseban i dostojanstven, reče svećano perovoĆi:

- P o sili sv o je česti i p o sn azi sv o je p rešjed n ičk e i d ap aće uredovne v lasti, s p o ziv o m n a p alig rap 3 3 1 , stav k a treća, zapovijedam da se dotični spis pročita!

P erovoĆa pročita: - K aťn jen a v jerica C arsk e řan d arm erije u D u g o m S elu o d 21. travnja: "Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvan i K uljić, koji se ali često izdaje da jest Ć irilo T rubajić, jest kod pućanstva na zlu glasu stojeća osoba. Im etka nem a.

P alitićno vladanje vrlo sum ljivo. S obzirom na oruťnićke izvide ista osoba goji palitićne sveze sa zloglasnim D avidom ř trbcom , koje se i ovom prilikom povjerljivo dostavlja toj slavnoj oblasti".

- O-ho! - v ik n u g o sp o d in "d rťav n i" i sk o Ć i k ao o p aren sa stolice. - S lav n o su d iše! U p o rab o m p alig rap a 1 1 1 ...

- N a m o ju d u řu v jeřala! - Ć u se p restrav ljen u zv ik .

- E , jad n i Ć ik o , jad n a ti m ajk a tv o ja!

- S lav n o su d iše! - nastavlja brzopleto i zadihano gospodin "drťavni". - U porabom paligrapa 111, toćka a, toćka b, toćka c, toćka e, prilaťem na slavna carska sudanija da se, osim paligrapa kraĆe, Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvan i K uljić sudi i osudi ko jedan, na prem jer, buntovnik i ruřitelj U strije, pošto ali dobrano tu nam i poznato jest ko jest i řto jest D avid ř trbac i pošto ova visokoista osoba ali

jest opasna po monarkiju i Ustriju, koje m olim da se osudi na vješala...

D ok je gospodin "državni" govorio, predsjednik se neprestano m rštio. B ilo m u je krivo, to se vidjelo na njegovom suvom i izm učenom licu što gospodin "državni" svojim ispadim a i neuputnim predlogom hoće da pomete tok sudanije i da u njegov posao unese zbrku i pom etnju. Z ato, kad gospodin "državni" završi svoj jedva razumijivi govor, reče o štro i o d lu čn o : - P o sili sv o je česti i p o sn azi sv o je p red šjed n ičk e i d ap aće uredovne vlasti, s pozivom na paligrap 331, stavka treća, upućujem gospodina državnog na redoviti put kaţnjene pravde!

"D rţavni" se zbuni i jedva prom uca: - Na temelju zako n a b lag o o b n ašo jesam ... - Ne na temelju zakona nego na tem elju m oje prešjediničke i dapaće uredovne vlasti! - p rek id e g a lju tito p red sjed n ik zn aju ći unaprijed šta će gospodin "državni" reći. "D rţavni" se zbuni i jedva promuca: - Ne na temelju zakona nego n a tem elju p rešjed n ičk e i dapaće uredovne vlasti visokoučevnoga gospodina sudskog savjetnika Ignjatija V repca blagoobnašo jesam prijelog svoj vratiti sa lica m jesta današnje šjednice i visokoisti uputiti na redoviti put kaţnjene pravde. N adalje pako budem ovde objavil - strašn o i siln o v ik n u "d rţav n i"

- i slav n o m su d u i o p tu ųen ik u d a se b u d em , za slav u i procvat S tarodrevne m onarkije, čvrsto drţati za paligrap 111, točka a, točka b, točka c, točka e, koje molim da se ovo upiše u zapisnik dotične šjednice...

P redsjednik je gospodina "državnog" oštro posm atrao jedva podnoseći njegov teški i neum jesni govor. K ad je izgovorio, on ga još jednom zajedljivim pogledom izm jeri od glave do pete, pa onda pogleda blago u branitelja koji se naglo diţe sa svoje klupice i poće govoriti glasom punim m eke, ųive i drhtave topline: - S lav n a su d an ijo ! A k o p rem g o sp o d in d rţav n i v raća sv o j prijelog sa lica m jesta današnje šjednice, m olim boga i slavnog suda da se njegov visokoisti i dapaće opasni prijelog ne upisuje u zapisnik dotičn e rasp rav e i d a se uopće odlući od današnjeg suČenja i vijećanja. S lavna sudanijo! M oram se silno poţaliti, m oram plakati i cviliti pred bogom i ovim slavnim sudom kad vidim i čujem ovakve zlobne i pakosne prijeloge odnosno visokoiste optuţbe...

- Molim, molim! - prekida ga nabusito predsjednik. - Nije izvoljeno, i dapače vam zabranjujem tak'e krupne bešjede pred sudom govoriti i vrijeČati slavnu optužbu!

B ranitelj se m alko zbuni, pa još ťivije nastavi: - M o lim b o g a, slav n o g s u d a i v i s o k o u ĉev n o g i dubokopravednog gospodina prešjednika, ja nijesam nikoga vrijeČo niti ću koga vrijeČati! S a m o sam ťeljan i dapače voljan da na licu m jesta današnje rasprave jakim bešjedam a odbijem bijedu i jednu m usavedu gospod ina drťavnog koje jest blagoobnašo teretiti m og branjenika. Ja branim , i u boga se dragog uzdam da ću odbraniti, jednog ĉestitog i poštenog ĉovjeka kom e u svoj B osni i 'Ercegovini ravna nema...

- U k raĀ i i lo p o v lu k u ! - dobaci neko sa dna sudnice i silan se sm ijeh i g raja d iťe.

- No, to dobro jest! - v ik n u g o s p o d in "d rťav n i" i o k ren u se prem a slušaocim a.

- Mir! - silno se prodera predsjednik i obrnu se ljutito prem a drťavnom : - Ť alosno, doista ťalosno, gospodin drťavni!

- Ť alo sn o je, g o s p o d in p rešjed n iĉe, - ĉu se O m eša M u stiĉ - ťto u o v im k aĉicam a n em a sira, a... O p et se d iťe g raja i smijeh.

- Slavna sudanijo! - n astav i b ran itelj k ad se g raja stiša.

- Ja sam k astile i n am jerile traťio d a se n am i v o Ā e p ro u ĉi na licu m jesta kaťnjena vjerica C arske ťandarm erije od 21. travnja, koje sam ĉuo da je opasna za m og branjenika.

T o je, ťto tam o piše, sam o jedna bijeda i m usaveda! Ā irilo T rubajiĉ i D avid Ť trbac! Ā irilo T rubajiĉ, m ek, pitom , pun ko ťipak vjernosti za U striju i m onarkiju! D avid Ť trbac, zloban, pakostan, podru g ljiv , zajed ljiv ĉo v jek k o j i n e priznaje ni boga ni cara, ni patrike ni vladike, ni kaluĀera ni popa, ni gazde, ni age... ĉojek, slavna sudanijo, koji bi, kaťe, istom onda m ogo m irno um rijeti kad bi se napio aginske i ťandarm ske krvi! S lavna sudanijo, ja sam branitelj, ali - v ik n u jaĉim g laso m i u p rije p rsto m u optuťenika - ovo je veĉi branitelj! O vo je branitelj U strije i m onarkije, ovo je krabri vojak carski, i evo, voĀe na licu m jesta slavnog suda, predajem kaťnjenu vjericu i cajgnis krimilisterije iz B eĉa - zav rťi b

ranitelj, pri čemu predade mu ponosno jedan komad 'artije.

Predsjednik sa velikom zvaničnošću primio 'artiju i pročitao: "Čirilo Trubajić, u civilu nazvan Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić..."

- Eto što je bilo tavilj! - prekide predsjednika optuženik. - Civilj ništa i ne radi nego izdijeva ljudima imena... Predsjednik ga mrko pogleda i nastavi: - Isti Čirilo Trubajić jest vjerno služio čestito g. cara dvije godine...

- Molim boga i slavnog suda! - ču se nekoga sudnice.

- Čiko je otpušćen iz militera jer je mnogo. Mogao je po deset komisa na dan pojesti. Malo nije visoko carstvo upropastio!

- Zato je on, molim boga i slavnog suda - nastavlja onaj sa dna sudnice - prije nas vijom otpušćen iz soldacije. Veli mu gospodin kapetan: "Ti, Trubajiću, tina budiš carstvo upropastio!"

- Ti, beo razniče, daj si odma' uštao! - viknu ljutito predsjednik. - Šta se nas buditalo što tvojom spomin kapetan govori! Vode mi imamo prednam visokoističajnis carske krismilisterije iz Beča u kome piše: Čirilo Trubajić palitiš ungeverlik! Tona bosnacki izlazi da jest optuženik palitično dobar čojek... No, kako se budete zvao? - obrnu se predsjednik optuženiku.

- Molim boga i slavnog suda, ja se u militeru zovem Čirilo Trubajić, a u civilju Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić.

- No, mi jesmo civilj, pa hoćemo tebe zvati Čiko, pravio Čiro Trubajić, zvani Kuljić. Kako bude vašem ocu ime?

- Stanko, molim boga i slavnog.

- Tivnije?

- Nije, molim boga i slavnog.

- Odaklen jeste?

- Iz Dugog Sela, molim boga i slavnog suda.

- Kažite tu denami, Čiko, pravio Čiro Trubajić, zvani Kuljić, kojeg ste vjerozakona?

- Ja sam srpske prekoslavne vjere, slavni sude! - sa nekim ponosom odgovori optuženik.

- Serbin, to ne dobro! - dočekao prvi sudac i namršti se.

- To ne dobro serbske, ne dobro! To zaudara na barut! -

dodade drugi sudac.

- Da, da! - promrmija predsjednik - vi jeste gerk o isto čn e vjere..., vi jeste jedan gerkoistočnjak.

- Molim boga i slavnog suda, ja Srb..., srpske vjere i zakona! - viknu op tu ťen ik , m alo izn en aČ en , i d iťe tri prsta.

- N o , što se tiče o v e slav n e su d an ije, v i m o rete b iti i zv ati se kako hoćete, visokoistoj ali vladi to ne bude drago.

B udite gerkoistočnjak, to dobro vjera kako i serbska.

Kerst taki! - reče p red sjed n ik su d an ije i d iťe tri p rsta.

- Da, da, kerst taki! - d o ček aše o b a su ca i stad o še k lim ati glavom.

O ptuťenik je bio u velikoj nedoum ici.

- N o , o p tu ťen ik ! - viknu predsjednik. - U čin ite p o v o lji našoj velikoj i visokoistoj vladi, i kaťite tude nam i da ste jedan gerkoistočnjak. T o bude za vas dobro! - završi predsjednik značajno i pogleda u branitelja koji nešto nam ignu optuťeniku.

- Pa kad 'o će tak o slav n i su d , eto b iću g erk o isto čn jak ! - odgovori optuťenik izm ijenjajući poglede sa braniteljem .

- No, dobro, - reče zad o v o ljn o p red sjed n ik i p ro d u ťi: -

Budete pismeni?

- Ne znam pisati, molim boga i slavnog suda. I otac mi nije znao pisati...

- O ťenjeni jeste?

- O ťen jen sam , m o lim b o g a i slav n o g su d a.

- Decu imate, koliko?

- Sedmero, molim boga i slavnog suda.

- O n a će m u d jeca g lav e v aljati! - ču se o p et u zv ik sa d n a sudnice. - B ran iće g a p o p alig rap u 6 3 .

- Jeste k aťn jen i?

- Molim boga i slavnog suda, vi to bolje znate. Ima to u vašijem tevterim a.

- N o , m i sv e zn am o , h o ćem o d a ču jem o ali tu d e o d v as...

- M o lim b o g a i d an ašn ju v iso k u carsk u rasp rav u , ja sam asli zaboravan čojek... Ja se ne šjećam da sam ikad bio kaťnjen.

- P ero v o Č o ! - viknu predsjednik. - P iťite tam o u p ro to k u r "navozito neporečen". - N o, vidite, optuťeniče, - nastavi predsjednik i podiťe jednu 'artiju ispred sebe - vas tuťi državno objesništvo u B

anjoj L uci da jeste 17. srpnja počinili zločin po paligrapu 249, 351. i 254. točka c, i danas jeste se sastala glavna carska rasprava koja hoće tude da vam i sudi. S obzirom na rečeno, pitam vas: im ate li kakvu protivost na koga suca ili prišjednika koji jesu danas u šjednici? T o slobodno jest vam i reći...

- Pitam ja boga i ovog slavnog suda - viknu bolno optuženik i stade živo sijevati očim a na prvog prisjednika O m ešu M ustića. - Pitam ja boga i ovog slavnog suda: je li nas S rbove baš dotlen dovelo K osovo nesretno da nam i C igani počinju suditi?! S udiše nam tolike stotine godina Turci, kauri, p a Š v ab e, p a zar i C ig an i... V irau n i? O g rd n e li žalosti naše! O crno K osovo, niČe te ne bilo! - viknu još bolnije i uzbučenije optuženik.

- Molim slavnog suda! - sk o či n ajed n o m O m eša M u stić - optuženik nišani svojim bešjedam a na m e, a ja nijesam Ciganin. Otac mi je rahmetli bio Ciganin, a ja sam jedan pravi muslimanac... Da ovd i danas sudim, ja zato imam uza se carsku opravu i siguraciju... Nami je prisjednicima teško i nam i se nepravo čini. A ko koga osudi sud, veli se: "Njega su prisjednici osudili". A ako koga slavni sud pusti, onda kažu:

"A , šta znaju i m ogu prisjednici! S ud je čojeka pustio!..."

T o je, Č iko, žalostno, a ostavi ti crno K osovo. A žalosno je još i to što u ovim kaćicam a nem a sira, a ja od juče nisam ništa okusio - završi O m eša M ustić i sjede, a u sudnici se diže graja.

K ad se graja sleže, ustade gospodin državni: - S lav n o su d išće! Č u d n o v ato tu d e jeste i m n o g o čudnovato jest, pošto se i ja ali hoću sa optuženika složiti da se O m eša M ustić odstrani sa lica m jesto današnje glavne rasprave. Moji pako tude nisu razlozi crno Kosovo.

O m eša M ustić ko jedan C iganin ne zna što *moje* jest i što *tvoje* jest, i on ne bude dobro i pravedno suČiti. U vezi s gore rečenim prilažem da se visokoista osoba odstrani sa lice mjesto. To je moj prijelog koje molim da se v ijeća.

Branitelj, koji je nekoliko sumnjivih pogleda izmijenio sa optuženikom dok je gospodin "državni" govorio, ustade i reče:

- S lav n a su d an ijo ! M en e je m lo g o začu d io g o v o r gospodina državnog. O n veli da se slaže sa optuženikom da se prvi prišjednik O m eša M ustić odstrani sa lica m jesta današnje

šjednice. T o optuženik ali nije tražio. O ptuženik jest samo onako u vjetar govorio o Kosovu i Ciganima. I ja i optuženik odajem o veliku čest gospodinu O m eša M ustiću, pošto on ali im a carsku opravu i siguraciju da sudi. M i protivosti na gospodina prvog prišjednika nemamo nikakve i molimo boga i slavnog suda da isti ostane u šjednici. T o je m oj prijelog koje m olim da se vijeća.

- S u d će se p o v u ć i i v ijećati o p red an im p rijelo zim a - reče mirno i hladno predsjednik i d iže se, a za n jim se d ig o še i ostali članovi osim O m eše M ustića.

P oslije podužeg vijećanja i prepiranja, u kom e je drugi prisjednik Luka Pramasunac svesrdno branio svog druga, otvori predsjednik ponovo sjednicu i krepkim glasom, punim zvanične svečanosti, objavi zaključak suda: - S pozivom na carsku deklemaciju od 28. kolovoza 1878.

godine u svezi sa golemom lesperinom krabrog i visokoslavkog česarokraljskog generala neum rlog Jozipa P ilipovića od 31. kolovoza iste godine, te nadaije s obzirom na veliku b ešjed u m ilistra A n d rašije n a b erlin sk o j šjednici od 28. srpnja te iste godine - odbija se prijelog odnosno slavne optužbe da se prvi prišjednik O m eša M ustić odstrani sa lica m jesta današnje glavne carske rasprave, pošto jest ali u svim a gore recenim deklemacijama, lesperinama i artikulama osigurana svaka čest sloboda i im etak starovnika B osne i 'E rcegovine brez razlike vjere. P rvi prišjednik O m eša M ustić jest starovnik, jest Bosanac, jest muslimanac. S pogledom na to i na tem elju sviju gore rečenije deklem acija, lesperina i artikula ostavlja se visokoisti O m eša M ustić, rodom i stojbinom iz T ešanke kod T ešnja, vjerozakona m uslim anskog, u svojoj česti i čestvovanju da i dalje sudi i osuĆuje, a gospodinu državnom daje se od strane ovog suda ukor i prijekor što ne poznaje i dapače ne priznaje carskije' zakona i naredaba! - zav rši p red sjed n ik sa jednom bizm arskom odlučnošću i bezobzirnošću.

N a m ig predsjednika perovoĆa poče čitati optužnicu: "D ržavno objesništvo u B anjoj L uci tuži Ć iku, pravo Ć iru T rubajića, zvanog K uiljića, 40 godina starog, rodom i stojbinom iz D uog S ela, grčkoistočnog vjerozakona, oženjenog, oca sedm ero djece, nepism enog, navozito neporecnog, s pogledom na to što jest isti dana 18.

lipnja 1907. godine uzeo bez znanja i privole, a koristi svoje radi, L uki Ć ulum u janje iz tora i dvije kačice sira iz m ijekara, čim e jest ali dotično lice počinilo zločinstvo od kraće s obzirom na §§ 249, 251. i 254. c.

U pogledu toga i s pozivom na to državno objesništvo u B anjoj L uci prilaze da se odrđava glavna carska rasprava pred O krućnim sudom u B anjoj L uci; da se na visokoistu raspravu pozovu: 1. okrivljeni Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić iz istraćnog zatvo ra u C rnoj kući; 2. svjedoci: D ane K nećević i Josip P rokaska, carski orućnici, M ujaga A dćić, trgovac iz G ornjeg Š ehera, te privatni ućesnik L uka Ć ulum iz D uogog S ela; i 3. da se na visokoistoj raspravi proćitaju i proštudijeraju sva dokazala kao na priliku: o ru ćn ićk a p rijav a, b ro j 1 8 , zap isn ici istrag e i izvida, broj 6, 11, 14, 15, 19, doktorska svjedodćba s obzirom na oci M ujage A dćića, trgovca iz G ornjeg S ehera i gore po zakonu rećenog svjedoka, broj 33, te napokon kaćnjene vjerice, broj 16, 17, 18, 19.

Obrazložen je

U noći na 18. lipnja 1907. godine nestalo jest selaku L uki Ć ulum u iz D uogog S ela bez znanja i privole istog L uke, a tuće koristi radi, jedno janje, po bosanski *terze*, iz tora i dvije kačice sira iz m ljekara. Isti privatni oštećenik L uka Ć ulum kao jedan ćovjek od reda i zakona, a s pozivom na golem u lesperinu visokoslavnog i krabrog ćesarokraljskog generala Josipa P ilipovića od 1878. godine jest ali pokraću carskim orućnicim a prijavio. U povodu slućbenijeh obzira jesu carski orućnici D ane K nećević i Josip P rokaska došli i uvide na m jestu lica uzeli, koje se jest dapaće tećajem izvida ispovrtilo da je obadvije pokraće po §§ 249, 251. i 254, toćka c poćinila zloglasna i na zlu glasu kod pućanstva stojećá osoba, im enom : Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić. U pogledu okolnosti prilika, a u nazoćnosti privatnog oštećenika L uke Ć ulum a, jest gore po zakonu rećeni okrivljeni Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, priznao i dapaće uvaćio pred carskim orućnicim a da je pokraće poćinio, koje će visokoisti o ru ćn ici p o d slu ćb en o m p riseg o m d an as p red sudom posvjedoćiti. S obziro m na janjeću koćicu, jest ista pronaćena i zakonito uglavijena kod M ujage A dćića, trgovca iz G ornjeg Š ehera, koje će isti M ujaga kao svjedok pred današnjom slavnom sudanijom posvjedoćiti da je koćicu kupio za 8 groša od

okrivljenog Ć ike pravo Ć ire T rubajića, zvanog K uljić a sve gore po zakonu rečeno jest okrivljenik priznao i dapače napokon uvažio pred carskim oružnicim a u nazočnosti privatnog učesnika L uke Ć ulum a.

T ečajem istrage jest ali okrivljenik prvotni iskaz iz tem elja; prevrnuo, braneći se da su m u prazne kačice *navozito* podm etnute od nepoznate osobe dotično lica.

K asnije, pako, na drugom preslušanju u istrazi jest okrivljenik i ovaj iskaz izvrnuo trudeći da jest prazne kačice u pogledu m jesta našao u šum i više kuće gore po zakonu rečenog privatnog oštećenika L uke Ć ulum a. K ad su ga carski oružnici u postupanju službenijeh izvoda upitali: "P a ko bi onda m ogao kraČu izvršiti i sir pojesti?"

- odgovorio je okrivljenik: "Sigurno, kakvi v 'ješti i stari jazavci". (Sa dna sudnice glas: I dvonogi.) Sva se ali gore po carskim propisim a rečena poricanja i vrdanja okrivljenika ne m ogu po § 460. uvažiti, jerbo jesu posvem a izm išljena i netem eljita s obzirom na § 463. Isto je tako protizakonito i netemeljito i petljanje okrivljenika da je svjedok M ujaga A džić slab u očim a i da se jest sam o upoznao u njega, jer on navozito njemu nije nikad nikakvu janjeću kočicu prodao.

U važivši sve prilike i teške okolnosti u svezi sa rČavim glasom i vladanjem dotičn e o so b e i p rem a sv im a topoglednim paligrapim a kažnjenog zakonika jest Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, kriv zločina od kraČe §§ 249, 251. i 254. točka c. U povodu toga jest podignuta optužnica u svim a pogledim a i obzirim a tem eljita i opravdana.

"D ržavno objesništvo: Gligorije Zlojutro"

D ok se čitala optužnica, koju je sam glavom sastavio stari i iskusni predsjednik, u sudnici je vladao dubok mir i tišina. P ao je sam o jedan jedini povik. P redsjednik sudanije, saslušavši optužnicu sa zvaničnošću k oja zadivljuje svojom ledeno-sv ečan o m m irn o čo m , d iže b lag o oči i stavi pitanje na optuženika: - N o , jeste v i razu m jeli o p tu žn icu i p rizn ajete li u p o g led u optužnice da ste krivi zločina od kraČe po §§ 249. 251. i 254, točka c?

O ptuženik, koji se za vrijeme čitanja optužnice nem irno vrtio na klupi, skoči i poče odgovarati: - M o lim b o g a i slav n o g su d a, sv e sam ja u razu m io što piše. L ijepo se u optužnici piše da su sir pokrali jazavci, bog i' ubio. 'O će jazavci bogm e. Jazavci su vrlo

protđrjljive zvijeri, gospo dini suci, ne znate vi to... I kradljivi su, kradljiviji su često puta i od sam i' C igana. M i to seljaci, ako ćeš bolje poznajem o i od najveće carske gospode i sudaca - zap leće i u d ešav a o p tu ťen ik zam išljajući u sebi da je pred pravim sudom .

Predsjednik se m alo sm rači u licu i o n d a se jetk o osmjehnu.

- U o p tu ťn ici n e p iše d a su jazav ci p o k rali sir, a ti, sin k o , m oreš govoriti šta 'oćeš i kako 'oćeš. T ebi kao jednom optuženiku jest dozvoljeno i dapače izvoljeno po zakonu svačim se braniti i otim ati. M oreš i lagati i petljati do mile volje, ali najbolje bi bilo da priznaš, jer ko priznaje, pola m u se prašta. S jeti se dobro da će iza tebe doći ovam o svjedoci koji će pobiti tvoje bešjede, i m i ćem o tebi kao jednom petljancu i lažovu teže suditi. P riznaj, sinko, i oblakšaj duši svojoj sinji teret u pogledu zločina od kraČe po §§ 249, 251. i 254, točka c, - reče predsjednik m eko, gledajući oćinski u optuženika.

- M o lim b o g a i d an ašn ju slav n u carsk u rasp rav u , k ak o d a priznam kad nijesam kriv! - v ik n u o p tu ťen ik jače i stade m latiti rukam a, jer ga isuviše ohrabriše blage rijeći i um jereno drťanje predsjednika sudanije. - Ć ist sam i prav sam ko od m ajke roČen. Ć istiji sam i svjetliji sam i od onog ťarkog sunašca što nam svim a sija i što će nam svim a zaći...

O ptuženik na jednom sav pogrťen i potišten ušuti, i poslije m ale počivke jauknu kao izvan sebe: - E j, L u k a Ć u lu m e, d u šm an in e m o j, k u ća ti se m eĆ u kućam a bijeljela od švapskije' pozivnica ko zvijezda D anica m eĆu zvijezdam a, što m e bijediš na pravdi boga!

Predsjednik se sasv im sm rači u licu i v rlo o štro reče optuženiku:

- U im e zak o n a, o d g o v araj su d u ! O v Ć e n e p o m aťe nikakvo jadikovanje i proklinjanje.

- N e d aj se, Ć ik o , k rab ri se i o tim aj se! - osu se smijeh sa dna sudnice.

- Mir! - v ik n u p red sjed n ik i o b rn u se o p tu ťen ik u: - Reci istinu, priznaj i olakšaj duši svojoj... K ako si se uvuko u mljekar? Ili si se uvuko kroz pod ili si obio vrata?

- M o lim b o g a i čestito g su d a, što sam zn ao , to sam k azo u istrazi. Isprva sam m oro priznati, jer su m e ťandari dušm anski tukli... Ja niti znam Ć ulum ova m ljekara, niti sam kakav sir pokro. M

ene Ćulum i carski oružnici sam o bantuju i bijede kod ovog slavnog suda što im nijesam pokoran i što im ne činim *temena*.

- A janje? - pita predsjednik i ne skida pogleda s optuženika. - Da nijesu jazavci i janje ukrali i prodali kočicu M ujagi A dđiću iz G ornjeg Š ehera? Z naš, u B osni smo, pa bi moglo i to biti! - reče p red sje d n ik p ak o sn o , a sva sudnica prsnu u raskalašan sm ijeh.

O ptuženik, stojeći pod kišom sm ijeha i ogledajući se zbunjeno oko sebe, najed n o m ťiv o d iže o Ći p rem a predsjedniku sudanije, kao da mu je pala neka velika m isao na um , i odrešito reče: - Jazavci su sir pokrali, a pojeo ga je, kako ga vi zovete, glavom Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, sa svojom ťenom i sedm ero djece...

- No slav n o m su d išću b u d e tu d e p o zn ato - prekide optuženika "drťavni", zlobno se cerekajući - da jest Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, pojel sir, am a tude nami ne bude jasno kako prokleti *jazbeci* jesu p o k raĆ ili sir.

- S tan i, p ak o sn a i zlu rad a d u šo , što si toliko kidiso? -

osorno se odsiječe optuženik prem a "drťavnom " i dodade u sebi: "O, kad bi smio ovako prema onom *pravom!*"

- N o, Ć iko, povjedite tude nam i kao budu prokleti jazbeci pokraĆili sir i kako budete vi pojaĆili sir? - pita predsjednik sudanije, nam jerno zanoseći isuviše u jeziku, oĆigledno da se m alo podsm ijehne "drťavnom ".

O ptuženik se Ćvrsto ispravi i poĆe da kazuje: - M o lim b o g a i slav n o g d an ašn jeg su d a, k azaću sv e k ak o je bilo, kazaću cijelu istinu, pa eto vas i zakona, a evo m ene i eno Z enice... Ja sam jedan Ćojek noćnik.

("D rťavni" zlobno m rm lja i nešto biljeťi.) N ikad m i se ne da rano leći i zaspati. P redrago m i je u noći, kad ťena i djeca polegnu i kad ograne m jesec, krenuti u noćno odanje i šajcanje. S lobodan sam i po danu i po noći, jer m e selo i okolina poštiva i voli ko oĆi u glavi (branitelj nešto zadovoljno biljeťi). Jedne noći, nekako pred ponoć, iziš'o sam bio u šajcanje, i u šu m i iznad kuće ovog istog L uke Ć ulum a iza jednog grm a opazim nekakvu guťvu i gom ilu: dobro se ne raspoznaje, a sve m i se Ćini da je ťivo i da se kreće. Z alupa m i srce u prsim a ko nikada. U stavim disanje, koraĆim na prstim a m alo bliťe, nadnesem ruku nad oĆi i šta vidim : tri jazavca! Jedan se prokletnik izvrno na leĆa sa kaĆico m na trbuhu, koju Ćvrsto drťi

prednjim nogama, a ona ga dvojica guraju i vuku. Ja počem lagano za njim a, krijući se da me ne opaze i ne osjete. Izguraše kačicu i onog pod kačicom puteljkom na jedan zaravanak.

O naj se pod kačicom gicnu, kačica spade, i on se obrnu na noge, a lisasta mu se glavica zabjelasala u noći. Ja klisnu' i pope' se na jedan račvast grabić - jer jazavci, da oprostite, lete na rčavo m jesto, meču krake - i viknu' im ozgor šaleći se: "M orete li sam i? 'O ćete li druga, krabra i složna družino?" Sve tri se silno uznemiriše i uzvijeriše uz grabić ne odmičući se nikako od kačice. Njuške im se zabijelješe ko preprana vuna u noći. P ojm iše se ko da će nasrnuti na grabic. Mene obuze cijelom snagom duboka jeza i smrtno drktnje...

- K rab ri se, Č ik o , - viknu neko, a po sudnici se opet razli puni i srdačan smijeh slušalaca i članova suda koji su sa žrtvom pažnjom pratili optuženikovo kazivanje. Sam o se gospodin "državni" neprekidno m rštio , p o k azu ju či zlovoljno lice, dok se je mladi branitelj zadovoljno smiješio osjećajući kako žrtvahno i ubjedljivo kazivanje optuženikovo utiče povoljno na raspoloženje članova sudanije.

- Mene obuze - nastavio optuženik zadihano, ubrzano, u očiglednom strahovanju da što ne izostavi što je sročio u glavi, dajući u nekim trenucima svojim govorom i kretanjem utisak kao da stoji pred pravim sudom. - Mene obuze ledena jeza i smrtno drktnje. Steže me u grlu, kapa mi stade na glavi igrati i perčin rasti. Nešto mi se n av u če na oči, i učini mi se da jazavci počeše grepsti i penjati se uz grabić. Cvokoćući zubima u smrtnom strahu viknu'

koliko me grlo donosi: "Natrag, zlotvori! Natrag, 'ajduci jedni i otmičari tuče m uke! U -a! U-a! U-a!" Preko obamrlog sela i okoline rupe n o o d jeknuše me besjede u visovima, a neoklen od torova uzavreše psi, dok nastade silan lom i bježanje jazavčje kroz šumu. Lom i bježanje preko strana i potoka, lom i bježanje kroz provalije i surtulije - pobjegoste! Vrevase p asa kod torova smiri i u šumi se sve utiša ko da ništa nije ni bilo. Sam o m jesec iznad svega na zemlji visoko i mirno svijetli, puni okrugom čalm a Mujage Adžića iz Gornjeg Sehera, a ja na grabiću još jednako cvokoćem zubima piljeći u kačicu na zaravanjku ("Državni" nešto bilježi)... Kad sam došao sebi, sišao sam sa grabića i našo sam na

zaravanjku, pored ove, i ovu drugu kačicu, obe pune sira. Našo sam još i punu vreću neomlačenijske kukuruza, dva vijenca suvije krušaka i jedan podugačak radišlješnika, sve sam a jazavčija miva i jestivo... Sve sam to odnio sebi, a po sebi, svojoj kući i sirotinji, i jedno dva-tri mjeseca ljuđsk i sam živio sa svojom starom i sedmero djece. Ja ko ovako mislim: grijek nije od gorske zvijeri štogoć ugrabiti gladnom i suvotnom tečaju km etu, koji se odrije davajući agama i koji se nije ni na pet Božića i Uskrsa im o čime o mrsiti otkad je ušla Ustria i otkad je preko Save prenio svoju m unduru onaj austrijski general što ga gospodin prešjednik sudanije očitava u zasonu... Eto, m olim bo ga i slavnog suda, kaza' po istini sve ako je bilo, pa sudite po pravdi i zakonu: eto vas i carskog zakona, evo mene i eno Zenice, ako sam kriv.

- Dobro se i Čikobran i, čačaga n jeg o v ran io! - ču se jedan glas sa dna sudnice, pun radosti i unutarnjeg zadovoljstva.

- Namodujuđu, ljuđi, ako o v ak o zn ad n e g o v o riti i b ran iti se onam o na sudu, ode Čiko *vrajlos!*

- Ama iz čega izlaze ovako mudre i smišljene bešjede, to je čudo jedno!

- Lijepa je Čiko, pripovijest, n em a v ajd e k riti - veli, pakosno se smiješeci i češući se iza uva, privatni oštećenik Luka Čulum. - Ama, sinko, u tu ti pripovijest neće niko pametan vjerovati, kako ti je ono i reko naš poglaviti gospodin vakmajstor Dane Knežević kad te je ispitivo u selu namjestu lica. Dobro vezeš, Čiko, dobro, samo da se ne pometeš...

Optuženik potpuno svjestan o velikom utisku što ga je njegova sjajno smišljena obrana učinila i na sudaniju i na slušaoce, živo se obrnu privatnom oštećeniku i prkosno mu dobaci u brk:

- Lakše malo, lakše, Luka Čulum! Saberi se, bolan, sud je ovo i teška su ovo carska gospoda. Nije ovo selo, žalosna ti majka, i ne sudi 'voće šoca Licanina Dane Kneževića nego pravda i carski paligrapi, ako počem nijesi znao.

Privatni oštećenik Luka Čulum se zbuni, povuče se stidljivo u stranu i ušuti.

Prelistavajući v elik i den jak spisa, pored sjednik d i te jed n u poveću hartiju i reče optuženiku: - Vidite, okrivljeni će i dapače o

p tu ťen iĉe, v i jeste i p red oruťnicim a i u istrazi pred sucom istraťiteljem drukĉije iskazali nego danas. Kako to?

- Molim boga i slav n u rasp rav u , ťto sam d an as k azo , to je prava istina i tako je sve bilo.

- A ťta su d u zn ate o u k rad en o m jan jetu k azati? - reĉe hladno predsjednik i opet se upusti u zvaniĉno prebiranje i pregledanje spisa.

O ptuťenik je ťutio ne dajuĉi nikakva odgovora na p itanje predsjednika sudanije, koji je neprestano neťto prebirao i traťio po spisim a. V elika zapara i tiťina bijaťe ovladala sudnicom . S am o se ĉulo m uklo ťuťtanje hartije pod krupnim predsjednikovim prstima. Najedanput se javi m ladi branitelj za rijeĉ i poĉe govoriti: - S lav n a su d an ijo ! D rťav n o o b jesn iťtv o tu ťi m o g a branjenika Ć irila T rubajiĉa da je ukro i janje L uki Ć ulum u iz Dugog Sela. S pozivom na carsku deklemaciju od 28.

kolovoza i s obzirom na golemu lesperinu generala Jozipa P ilipoviĉa od 31. kolovoza 1878. godine, te u svezi sa zakonima i otomanskim kanunima, po kojima se u Bosni i 'E rcegovini tuťi i sudi, voĉe; se danas ne bi sm jelo nikako govoriti o kraĆi janjeta. Z a turskog suda i po turskoj...

otom anskoj pravi za janje se nije nikad ni tuťilo ni sudilo.

U golem oj lesperini generala Jozipa P ilipoviĉa stoji napisano: "V aťi ĉe se obiĉaji i vaťi zakoni ĉuvati i poťtovati sve dotlen dok se novi zakoni ne objave narodu". C arski, otom anski zakoni ne gone za kraĆu janjeta, a po njima se i danas sudi, i oni se i d an as d rťe u velikoj ĉesti i ťtim anju. S pogledom na carske, otom anske zakone od 7 ramazana, od 15 muharema, od 13 huseina i od 23 m ujage u svezi gore reĉenom golem o m lesperinom generala Jozipa P ilipoviĉa prilaťem i m olim slavnu carsku sudaniju da mo g a b ran jen ik a Ć irila T ru b ajiĉa p u sti isp o d suĆenja za kraĆu janjeta, jer gore reĉeni otom anski zakoni pobijaju paligrabe 249, 251. i 253. toĉka c, na koje se ali poziva visokoslavno drťavno objesniťtvo... S lavna sudanijo, radost m e velika obuzim a ťto je sudbina naredila da u danaťnjaj ťjednici sudi i gospodin O m eťa M uťiĉ, ĉovjek pravedan i m udar, koji se dobro razbira u ťerijatu i otomanskoj pravi i zakonima...

- P a p riliĉn o se i ja razb irem u ťerijatu i o to m an sk o j p rav i!

- u p ad e p o n o sito u riječ b ran itelju p rv i p risjed n ik O m eša M ustić. - P o šerijatu i po starom adetu nije se gonilo a i sudilo ako ko, suvotan i željani mesa, u'vati i zakolje janje pa omrsi posno grlo. Merhametli su, bolan, turski zakoni i lijepa je turska prava! Nije se za turskog suda za sv ašto gonilo ko danas. D anas gospodin "državni" prilaže na vješala ako ko, suvotan i gladan, u'vati šugavo pile i pojede bez znanja i privole...

- Dosta blebetanja! - viknu predsjednik sudanije, sav nam rgoćen i narogušen, i prestrijeli vatrenim pogledom prv o g p risjed n ik a k o m e zastad e riječ u g rlu . - Ovo je sud, i voće nije nikako izvoljeno i dozvoljeno slaviti turske zakone i tursku pravu - d o d ad e stišan ije i p o g led a u branitelja koji nastavi: - N e p o p rim i li i n e u v aži li d an ašn ja carsk a su d an ija m o j prijed lo g o d n o sn o o p tu žen ik a u p o g led u k raČ e jan jeta, m nogo će pogriješiti, jer će ga posigurno uvažiti V rkovna sudanija koja turske zakone drži u velikoj česti i štimanju.

- E, gore se pravo *turski* su d i! G o re su sv e sam i čalm aši sa rukavom od dva aršina! - dobaci neko zajedljivo sa dna sudnice.

- T ešk o k m etu siro m ak u ak o g a su d b in a b aci p red V rkovnu sudaniju! T o toliko m ogu sam o reći - ču se još oporiji i zajedljiviji glas.

- M o lim , m o lim ! T ak 'e b ešjed e n ijesu za o v o m jesto , - viknu oštro predsjednik sudanije i pogleda u gospodina "državnog", koji se nespretno sprem ao na govor: - S lav n o su d išće! P rijelo g o d n o sn o slav n e o d b ran e u pogledu kraće od janjeta nije ali na m jestu - poče gospodin "državni". - D ržavno objesništvo, oboružano i poduprto sa sviju strana zakonima i propisima, protivi se silom zakona prijelogu odnosno slavne odbrane i prilaže da se rasprava u cijelosti izvede i da se dokaz istine o ukradenom janjetu provede s pogledom na priloženu optužnicu, a po §§ 249, 251. i 253, točka c kažnjelog zakonika. Pozivi na carske, otomanske zakone i na stare odete u svezi sa šerijatom ne m ogu se ali uvažiti pa državno objesništvo prilaže, ne sm ećući s um a § 347.

parbenog postupnika da se prijelog slavne obrane odbaci sa lica m jesta današnje rasprave.

- Po sili svoje česti i p o sn azi sv o je u red o v n e v lasti, odbijam prijelog odnosno obrane i nastavljam glavnu raspravu u smislu

parbenog postupnika! - odgovori predsjednik sudanije dosta oporo i nabusito, i obrnu se optuženiku: - N o, šta nam znate o janjetu reći?

- Molim bo g a i čestito g su d a, ja n e zn am n išta o jan jetu ...

- Z n aće sv jed o ci... N ek a p riČ u sv jed o ci, carsk i o ru ťn ici D ane K neťević i Jozip P rokaska! - viknu zvanično predsjednik sudanije i m ahnu rukom optuženiku da sjedne.

- P rep o k o rn o jav ljam o d a sm o p rišli! - odazva se na predsjednikove riječi krupna glasina, i pred sudaniju stupiše oba ťandarm a naporedo, s ukoćenim vojničkim drťanjem .

- M o lim , k o jest o d v as D an e K n eťev ić? - pita predsjednik gledajući nem arno u spise.

- M o lim p rep o k o rn o ja sam D an e K n eťev ić, ćesar o k raljsk i vakmajstor iz Dugog Sela - odgovori vakmajstor salutirajući.

- Da li poznajete, gospodine vakmajstore i vjerni carski sluťbeniće, ovog ćovjeka nadesno, koji jest po drťavnom objesništvu optuťen u pogledu kraĆe janjeta i dvije kaćice sira L uki Ć ulum u iz D uog S ela?

- Molim prepokorno, poznajem ga dobro. Ovo je jedna opasna osoba po dotiĆno vlasništvo, ovo je jedan verdekter i upisni tat. Ovo je daleko poznata bitanga i vagabund Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, koji nam tolike godine zadaje brige i posla...

- S v e te k rasn e i u ćev n e b ešjed e p o v ratite n atrag , gospodine svjedoće! - viknu zvanično predsjednik sudanije i pogleda oštro u vakm ajstora. - 'V oĆe se ne sm ije niko vrijeĆati. O vo je sud, i 'vo Će se o svaćijoj ćesti i obrazu vodi raćun. M i ne traťim o grdnja ni pogrda nego istinu i samo istinu. Zapamtite da vi jeste pred sudom sam o svjedok, a nikako ćesarokraljski vakm ajstor D ane K neťević iz D uog S ela, kom u u njegovoj sluťbi neka je svaka ćest!

- Tako je! - dobaci mladi branitelj.

- Jest, jest, g o sp o d in e sv jed o će, tak o je! - d o ćek aše o b a prisjednika, zlorado se osm jehujući.

- Molim, molim! - v ik n u jo š zv an ićn ije p red sjed n ik sudanije. - N ik o 'v o Ć e p o sm islu zak o n a n em a p rav o d a odobrava moj postupak i m o je rijeći o sim sile zak o n a i snage m oje koli prešjednićke toli uredovne vlasti.

- M o lim p rep o k o rn o , slav n i su d e, ja p o v raćam što sam reka - o d g o v o ri zb u n jen o sv jed o k i u šu ti, o ćek u ju ći

skrušeno da m u se postavi pitanje.

Predsjednik sudanije stavio je još nek o lik o k ratk ih p itan ja, na koja je svjedok nejasno odgovarao pozivajući se neprestano na svoju "oružničku prijavu" i istragne spise.

D rugi svjedok, Jozip P rokaska, po narodnosti Č eh, stojeći propisno pored prvog svjedoka, klimao je neprekidno glavom u znak odobravanja. To neprekidno klimanje glavom jedilo je predsjednika sudanije koji se je sve nem irnije vrpeljio na stolici, gledajući m rko ispod oka na ubogog "Pemca".

- D o sta v eć k lim an ja g lav o m k o ja je p razn a k o p razn a i rasušena kaca! - viknu ljutito i nabusito predsjednik sudanije i otpusti jednim pokretom ruke oba svjedoka, koji se stidljivo povukoše u stranu. - Neka pristupi sudu svjedok M ujaga A d ĩić iz G ornjeg S ehera!

- Molim boga i slavnu raspravu, pristupio sam! - javi se M ujaga A d ĩić i stade pred sudaniju.

- V i ste M u jag a A d ĩić iz G o rn jeg S e h era? - pita predsjednik, prevrćući spise.

- Jesam i glavom i bradom! - o d g o v o ri o d sjeĉn o sv jed o k .

- V i ćete se, M u jag a A d ĩiću iz G o rn jeg S e h era, u sm islu kaŕnjenog zakonika i parbenog postupnika po § 488.

zakleti da ćete danas pred sudom govoriti istinu i samo istinu u odnosu kupljene i kod vas zakonito uglavljene janjeće koŕice - razlaŕe predsjednik sudanije, ustajući sa stolice i stavljajući pred svjedoka turski *ĉitab*.

Z a predsjednikom u dubokoj tišini i najvećoj sveĉanosti digoše se i ostali ĉlanovi sudanije osim prvog prisjednika O m eše M ustića koji je kao m uslim an ostao da sjedi pri polaganju zakletve.

- P o lo ŕite ru k u n a ĉitab i g o v o rite za m n o m ! - viknu predsjednik sudanije i poĉe da zaklinje: - Zaklinjem se bogom ŕivim , sveznajućim i svem ogućim ...

- Z ak lin jem se b o g o m ŕiv im , sv eznaju ćim i sv em o g u ćim

...

-... i sv im što m i je n ajm ilije n a sv ijetu ...

-... i sv im što m i je n ajm ilije n a sv ijetu ...

-... d a ću g o v o riti istin u i sam o istin u !

-... d a ću g o v o riti istinu i samo istinu!

- Valahi! - p o d iže jače g las p red s jed n ik su d an ije.
- Valahi! - p rih v ati riječ sv jed o k jo š jačim g laso m - Bilahi!
- Bilahi!
- Talahi!

- Talahi! - izg o v o ri sv jed o k n e p red išu cí p o šljed n ju riječ zakletve punim i snažnim glasom , koji se razli u talasastom brujanju po sudnici, u kojoj drhtaše duboka i pobožna tišina.

K ad se zakletva završi, članovi sudanije opet dostojanstveno posjedaše, i predsjednik reče: - M u jag a A d ťića iz G o rn jeg S eh era, p o zn ajete li o v u osobu, dotično lice desno od v as?

- Molim slavnu raspravu, ne poznajem ga samo ja. Njega poznaje cili svit, poznaje ga svaki grm, svaka bukva. Ovo je Ć iko T rubajić. Z ovu ga još i K uljićem .

- D a li ste o d iste o so b e d o tičn o g lica k u p ili jan jeću k o ťicu koja jest kod vas pronaĀena i zakonito uglavljena?

- M o lim , slav n i su d e, ja sam jan jeću k o ťicu zaista k u p io od ovog Ć ike, koga još zovu i Ć irom , za osam groša zdrave pare.

- D a se ti, sv jed o će, p o Ćem n ijesi u p o zo u o p tu ťen ik a? - uplete se u raspravu drugi prisjednik Pramasunac. - More biti da je tebi kakav drugi teťak prodo koťicu, a?

- M o re b iti, ag a, d a si ti ťef? - u p lete se v aťn o i sa p u n o zvaniĀnosti u raspravu i prvi prisjednik O m eša M u stić. -

M o go si ti, dragi aga, i od drugog janjeću koťicu kupiti?

Z naš V lah V lahu sluťi ko jaje jajetu, pa...

- K o V lah , ťta V lah ?! - zag rm ješe p o v ici sa d n a su d n ice.

- Jezik za zu b e, V irau n e jed an , S rb ija v o Ć e su d i!

- Ć ek ajte, lju d i, d o k izg o v o rim - brani se O m eša M u stić i nastavlja kao i da nije rekao riječ *Vlah*, koja je izazvala uzbunu m eĀu slušaocim a: - Z naš, dragi aga, S rbin S rbinu sliĀi ko jaje jajetu, pa bi se m i, T urci...

- K o T u rĀin ? T i T u rĀin ? 'A jd e sik ter! - d o Ćek a g a sv jed o k prezrivo. - Ti si Ciganin, Firaun!

P redsjednik se sudanije vrlo zvaniĀno nam rgodi i reče oťtro svjedoku:

- T u rĀin n etu rĀin , C ig an in n ecig an in , p rv i p risjed n ik O m eša M u stić jest po vjerozakonu m uslim anac, a u B osni i 'E rcegovini sve se konta i uvaťava po vjerozakonu. P oťto ali tako

glavni i vrkovni zakoni propisuju, pozivam svjedoka M u jagu A d i ć a iz G ornjeg S eh era, da se drži u redu i da odgovara u sm islu zakona na bešjede prvog prisjednika gospodina O m e še M u sti ć a!

- S am o to 'o ć u d a k a ĩ em - nastavi ozbiljno prvi prisjednik - Srbin S rb in u slić i ć esto k o jaje jaje tu , p a b i se m i, m uslim anci, m ogli prevariti i ogriješiti dušu, a to nam nije nikako u vjerozakonu. Zar nije tako, aga?

- Ono asli tako je. Mi smo muslimanci jedni ljudi od istine - odgovori veoma meko i ponizno svjedok.

- To ja tebi i velim - u ze o p et rijeć p rv i p risjed n ik . - Zato se, dragi aga, dobro promisli, dobro sve izvidi i providi, i dobro pogledaj optuženika, jer se jednom raĆ a i jednom umire, a ti si danas pred sudanijom ko jedan istiniti m uslim anac izgovorio teške rijeć i: valahi, bilahi, talahi!

"D r ĩ avni" se najednom goropadno zdrnu i viknu: - U smislu zakona zabranjujem tak'e razgovore i namigavanja sa svjedokom! To jest po zakonu ali nedopustivo!

- G o sp o d in e d r ĩ av n i, v i p o zak o n u o v Ć e n em ata šta zabranjivati! - reće su v o i sa p u n o o m alo v a ĩ av an ja predsjednik sudanije i obrnu se svjedoku: - Da li ste vi, svjedoće, kupili janjeću koćicu od optuženika kad je ulazio u grad na pazar ili kad se vrać o s pazara?

- M o lim slav n o g su d a, k ad se v rać o s p azara.

- E, vidite, svjedo ć e, v i ste u istrazi, p reslu š an i k ao svjedok, drukćije iskazali. O vĆ e piše - veli predsjednik sudanije gledajući u istraĩne spise - da ste koćicu od optuženika kupili kad je ulazio u grad na pazar.

- M ore i to biti! - sleće ram en im a sv jed o k i o b o ri o ć i. - Ne m ogu slavnom sudu danas ništa posigurno reć i, jer je to davno bilo, pa se zaboravilo.

- D a li o v o jest jan jeća k o ĩ ĩ a k o ju v i jeste k u p ili i k o ja jest kod vas zakonito uglavljena? - pita predsjednik sudanije dićući sa stola jednu krp u, koja je leć ala p red sudom kao *corpus delicti*.

P oslije odućeg zagledanja i zavirivanja koćice sa svij u strana, svjedok sleće ram enim a i u velikoj sum nji i nedoum ici reće:

- Mogla bi biti, a mogla bi i ne biti.

- Da li jeste, svjed o č e M u jag a A d ťiću iz G o rn jeg S eh era, ikad bo lo v ali o d k ak v e o č n e b o lesti i m araza? - uplete se u raspravu i mladi branitelj.

- B o ljele su m e o č i v iše p u ta, i u p rav o m o g u reći d a n isam najzdravijeg vida.

- U doktorskoj vjerici - veli predsjednik sudanije - o očim a svjedoka M ujage A d ťića iz G ornjeg Š eh era piše da jest on slab u očim a, da slabo i teško raspoznaje stvar od stvari, osobu od osobe i da ima od davnina nekakav maraz u očim a... S vjedoče! - viknu jače predsjednik. - Pogledajte dobro optuženika i kaťite nam slobodno i po duši da li jeste od njeg a k u p ili jan jeću k o ťiću ?

N a m ig predsjednika sudanije skoči optuženik s klupe i obrnu se licem u lice svjedoku koji ga dugo posm atraše.

- S v e m i se, Č ik o , čin i d a sam o d teb e n esretn u k o ťiću kupio - reče sv jed o k i u n ed o u m ici sleťe ram en im a.

- N e g riješi, b o lan , d u še! T eb e o č i v araju . N ijesi ti o d m ene ništa kupio, aga.

- Z ar b aš tak o , Č ik o ? - u p ita začu Č en o sv jed o k .

- Jest b aš tak o , ag a! N e g riješi d u še, u d ťen et ćeš ag a, a d ťenet ti otvoren stoji!

S vjedok ušuti i nešto se kao duboko zam isli.

- Ť ao m i je d ťen eta, Č ik o , a sv e m i se čin i d a sam k o ťiću od tebe kupio - reče sv jed o k p o slije m ale p o čiv k e, n ek ak o teško i bunovno, kao da se iza sna probudio.

Predsjednik nemarno mahnu rukom i svjedok se, neprestano slijeťući ram enim a, ukloni ispred sudanije.

P oslije kratkog preslušanja privatnog učesnika L uke Č ulum a i poslije poduťeg čitanja kaťnjenih vjerica i "inih dokazala", predsjednik sudanije podiťe svečano glas i reče:

- U sm islu k aťn jen o g zak o n ik a i § 4 5 0 . p arb en o g postupka proglašujem da jest po stupak dokaza istine u današnjoj glavnoj raspravi završen! S ad im ade riječ

gospodin državni da preda sudaniji u pogledu optuťnice konačni prijedlog. N akon gospodina državnog s obzirom na dotične zakonski i uredovne propise predaće sudaniji i gošpodin branitelj odnosno odbrane svoj prijedlog.

Gospodin "državni" se ponosito i gordo diže. Čitavo mu se lice nam ršti, a krupne mu se oči ispuniše i zasvjetliše neutopljivom zlobom i pakošću prema optuženiku, koji se počeo nemirno na optuženičkoj klupi vrpeljiti, nesvjesno osjećajući već unaprijed svu nemilostu koju mu riječi kojim će ga zasuti gospodin "državni".

- Slavno sudišće! - prolomi se krupna i hrapava glasina gospodina "državnog", i u sudnici zavlada dubok tajac. -

Slavno sudišće! Pred nam i tude danas jest na optuženičku klupu jedna vrlo opasna osoba po dotično vlasništvo u smislu kažnjelog zakonika. Čiko, pravo Čiro Turbajić, zvan Kuljić, jest ali čuvena osoba u pogledu zločina od kraje. Po dalekim carskim drumovima i hanovima od Crne Gore do Save vode selaci budugorili i pričali o njegovim krađama i lopovlukima. On jest zadal strah i trjepet na sve strane. U svom selu i okolini: Često više to i diže! Slavno sudišće! To i tako govori narod i neučevni ljudi iz naroda. Za istu osobu jest ali i zvanično, zakonito i dapače uredovno uglavljeno da je preko svake mjere opasno po tuđe vlasništvo, što dokazuju vjerice Kotarskog suda u Banjoj Luci od 14. veljače, 1890. godine, broj 204.

i Pralitičnog suda u Banjoj Luci od 18 kolovoza 1890.

godine, broj 370, a da i nespominjemo kaženju u jericu Carske žandarmerije iz Dugog Sela i riječi gospodina cesarokraljskog vakmajstora Dane Keževića na današnjoj raspravi...

- Baš riječi gospodina cesarokraljskog vakmajstora Dane Keževića nesmorate spominjati - prekide "državnog" samonogom alovažavanja i s neke visine predsjednik sudanije - jer za jednog cesarokraljskog vakmajstora svaki

je lopov i verdekter ko se rodi u ovoj zemlji!

Pošljednje riječi predsjednika sudanije, izgovorene suvo i zvanično, izazvaše silno oduševljenje i povike u čitavoj sudnici.

- Ljubim ti ruke tvoje i pravednost tvoju! - skočio optuženik s klupe i počeo obasipati poljupcima ruke predsjednika sudanije.

- Molim, molim! - brani se predsjednik. - Nastavite u smislu zakona optužbu, gospodine državni!

- Visokoslavno sudišće! - produži "državni". - Nadalje jeste uredovno putom izvida, istrage i svjedoka uglavljeno da je ista osoba

Čiko, pravo Čiro T rubajić, zvani Kuljić, dne 17. lipnja u noći, bez znanja i privole, a svoje koristi radi, odnio janje, po bosanski *terze privenom oštećeniku* Lukulumu iz Dugog Sela, a dne 23. kolovoza te iste godine jest istom Lukulumu nestalo dvije kačice sira, što jest akoprem nedvojbeno u smislustrajnije' spisa i iskaza svjedoka tečajem današnje glavne rasprave dokazano da je i ovupokraču izvrio isti gorepokonu rečeni optuženik Čiko, pravo Čiro T rubajić, zvani Kuljić, bez znanja i privole privatnog učesnika, a svoje koristi radi, čime ali jest počinil zločin od kraće po §§ 249, 251, 253, točka c kažnjelog zakonika. Slavno sudišće!

Današnja odbrana optuženika jest samo jedna lijepa pripovijest kojoj ne more niko pametan vjerovati kako ono dobro i reče privatni oštećenik Luka Čulum iz Dugog Sela. Šarena pripovijest optuženika da jesu jazbeci pokračili sir, nemotna jest u smislukažnjelog zakonika, pošto su ali jazbeci gorske zvijeri. Kako životinja, kako jazbec da se osudi!?!...

- Jazvac je već osučen u ovom gradu! - dobitelj, jetko se osmehujući.

- I majmun, molim boga i slavnog suda! - ugrabi riječ jedna grlata ljudina sadna sudnice, i sva sudnica pršte u divljismijeh i povike.

- Jest, dobro si to kazo: osučen je imajmun priedesetak godina tamou Bišću! - uze opet riječ branitelj. - Tamo se je na vašaru bavila nekakva švapska komendija sa dva majmuna. Jedan od ta dva majmuna iskopo je jednom tečaju oko. Sud je osudio komendijaša na novčanu kaznu i onog majmuna na smrt, da se poslije 14 dana pogubi. U

tom se komendija preselila na vašar u Prijedor. Kad je sudska komesija u Prijedoru dobila nalog da s obzirom na zakon izvrši osudu i pogubi osučenog majmuna, nije to mogla učiniti jer su oba majmuna bila vrlo slična, i sudska komesija nije mogla nikako da dozna ko je od ta dva majmuna onaj pravi, *osudeni*. Tako se je osučenimajmun izbavio smrti... Ovimsam rečim ašćeo da o pomem gospodina državnog da se i *životinja* more osuditi s pogledom na § 388. kažnjelog zakonika - završi sa puno ponosa svoje razlaganje mladi branitelj i sjede.

Kad se iza braniteljeva govora buka i povici smiriše, prođu ti go spordin "državnici" svojoput ubisponosrdžbe i jetkosti, sijevajući ljutito očima i na branitelja i na optuženika:

- Viskovistoviskoslavnosudišće! Ako preme jest državnom objesništvu poznat § 388. kažnjelog zakonika, ne more se ali optuženik Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić, izvući ispod kačnje koje ga patri po §§ 249, 251, 253, točka c. Državnom objesništvu u Banjoj Luci jest nadalje poznato da su jazbec i maimunosučeni, ali su tamobile drukčije prilike i teške okolnosti u smislu zakona nego danas 'voće. Danas 'voće jest u tečaju rasprave zakonito uglavljeno da je u pitanju stojeći optuženik počinio zločin od kraće i da jest isti ukro Lukić ulum u izdugog Selajanje i dvije kačice sira. To jesu akoprem svjedoci carski oružnici Dane Knežević, Jozip Rokaska i Mujaga Adžić iz Gornjeg Šehera, te privatni oštećenik Luka Čulum iz Dugog Sela danas tečajem glavne rasprave iskazali i dapače dokazali s obzirom na sve topogledne paligrabe i točke kažnjelog zakonika...

Veleslavno sudišće! Džabe bi bilo da i dalje govorimo s pogledom na optužnicu, jer je sve jasno i zakonito dokazano: Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić, nedvojbeno jest počinil zločin od kraće, jest povrijedio i uvrijedio §§ 249, 251, 253, točka c kažnjelog zakonika!

Sve sudske i palitičke kačnje evjerice i svi iskazi po zakonu rečenije' svjedoka dokazuju i dokazali su dajestu pitanju stojeći optuženik vrlo opasna osoba po dotično vlasništvo, da jest verdekter, da jest daleko čuvena bitanga i vagabund, da jest napokon upisni tat, kojijitviod kraće i u kraćitivot provodi... Sama dva njegova imena, veleslavno sudišće, i dva brezimena jesu tvrdi golem dokaz istine da kod njega ne ide ništa čisto i pošteno, da on jest jedan obični seljački kradljivaci upisni tat, koji se zove i preziva onako kako mu kad godi da se zove i preziva. Samo to petljanje i sam taj marivetluk sa dva imena i dva brezimena dosta je veleslavnom sudišću da mu odmjeri i odvali u smislu zakona najoštriju i najveću kačnju teške tavnice, kuće neobične!... Viskoslavno sudišće! U strijska carevina jest dapače i na Berlinskoj šjednici od 28. srpnja 1878. godine u smislu velike bešjede ministra Andrašije isprosila od sve sedam careva dozvolu za ulazak i ukopaciju ove zemlje, da u njoj uvede mir i postavi red i zakon. Zato mi danas i oćemo red i

zakon; 'očem o da se zna čije je što; 'očem o da se živo radi i da se ne krade ni beg ni carevina, ni težak ni ležak, kako se to ali po bosnacki veli. V isokoisto i veleslavno okružno sudišće! S pogledom na to i na sve gore rečeno , i s obzirom na velike prilike i teške okolnosti, državno objesništvo u B anjoj L uci prilaze da se optuženik Č iko, pravo Č iro T rubajić, zvani K ul-jić, 40 godina star, rodom i stojbinom iz D uogog S ela, grčkoistočnog vjerozakona, oženjen otac sedm ero djece, n epismen, navozito neporečen, sudi i osudi povodom toga što jest isti dana 18.

lipnj'a 1907. godina uzeo bez znanja i privole, a svoje koristi radi, L uki Č ulum u iz D uogog S ela janje iz tora i dvije kačice sira iz m ijekara, čim e jest ali počinil nedvojbeno zlo čin o d k raČ e s o b z i r o m n a § 2 4 9 , 2 5 1 . i 253. točka c carskog kažnjjenog zakonika - napregnutim i prom uklim glasom , punim zlobe i pakosti, završi gospodin "državni" optužbu i sjede, neprekidno strijeljajući pod m uklim pogledom i branitelja i optuženika koji se u z b u Č e n o v r p o l j i o n a k l u p i i m i j e n j a o b o j u u o b r a z i m a .

- L j u d i m o j i , j a o p e t v e l i m : g a d n o i Z l o j u t r o n a s r č e - č u s e n e k o s a d n a s u d n i c e k a d " d r Ź a v n i " d o v r Ź i o p t u Ź b u .

- N i j e Ź a l a : p a m e t i n a u k a ! V i Č e l i t i s a m o k a k o m u p r i k r a j u v j e Ź t o p o k u p i i p o v e z a i r o d i p o r o d , i Ź e n u i d j e c u i s e l o o t k l e n j e , i g o d i n e k o l i k o m u j e , i v j e r u k o j e j e , i k r a Č u k o j u p o č i n i , i d o m a č i n a k o g a o Ź t e t i , p a g a o n d a l j u t o s t e Ź e u n e k o l i k o t e Ź k a i g v o z d e n a p a l i g r a p a . . . J a o , Č i k o i Z e n i c o c r n a !

- J a o , Z e n i c o c r n a , v a t r o m i z g o r j e l a ! - č u s e p i s k u t l j i v i g l a s p r i v a t n o g o Ź t e ć e n i k a L u k e Č u l u m a , p u n z a j e d l j i v o s t i i z l u r a d o s t i .

- N e p r e g o n i n i t i , Đ u l u m e , i n e b u d i t a k o z l u r a d , j e r : i z Z e n i c e i k a d , i z z e m l j i c e n i k a d !

- V e s e l i t e s e , d u Ź m a n i m o j i i d u Ź m a n i p r a v d e b o Ź j e , v e s e l i t e s e d a n a s i l i n i k a d ! - v i k n u o p t u Ź e n i k i , s a v z a j a p u r e n u o b r a z i m a , o k r e n u s e p r e m a s l u Ź a o c i m a , p a o n d a p o č e , u m i l j a v a j u ć i s e k a o p a Ź ć e , p o g l e d a t i u b r a n i t e l j a k o j i s e m i r n o i d o s t o j a n s t v e n o s p r e m a Ź e n a o d b r a n u .

- S l a v n a s u d a n i j o ! - o d j e k n u n e n a d n o z v o n k o g r l o m l a d o g i o k r e t n o g b r a n i t e l j a , i u s u d n i c i p o n o v a n a s t u p i g r o b n a t i Ź i n a , b e z g l a s a i d a h a . - S l a v n a s u d a n i j o ! P o s l i j e d e v e t m j e s e c i m u č n o g i s t r a Ź n o g z a t v o r a b a c i l a j e , o v o d a n a s , c r n a s u d b i n a n a o p t u Ź e n i č k u

klupu jedno sam o poštenje i dobrotu od čovjeka. Već devet mjeseci, veleslavna sudanijo, trune i gnjije u C rnoj kući, odvojeno i daleko od svoje kućice, od svoje slobodice i svoje sitne dječice, čestiti i carskim vlastim a prepokorni žitelj i stanovnik D u g o g S ela Ć irilo T rubajić, u civilju nazvan Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvan i K uljić. O vu i ovaku dobrotinju i čisto poštenje od čovjeka jest veleslavna sudanijo, tečajem glavne rasprave gospodin državni ocrnio Ć a gore ne m ore biti! N em ajući čvrste dokaze i tvrde iskaze preslušanije svjedoka, gospodin državni se, u tom škripcu i neprilici, m ašao za prazne i nevaljale riječi, da njim a um rlja i pred današnjom slavnom carskom sudanijom ocrni ovu čistu i svijetlu osobu dotično lice, koje već devet m jeseci trune u istražnom zatvoru na pravdi boga...

-... i za d v ije k ačice sira i jedno janje! - dodade neko sa dna sudnice, i sm ijeh se osu na sve strane, čak i oko okorjelih i zvaničnih usana predsjednika sudanije zaigra se prikriven osmijeh.

- Veleslavna sudanijo! - nastavi prisebno i mirno odbranu m ladi branitelj, kao da ništa nije ni bilo: - U optužnici visokoslavnog državnog objesništva od 20. veljače 1908.

godine optužuje se čestiti Ć irilo T rubajić, u civilj u nazvan Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvan i K uljić, da jest dne 18. lipnja 1907. godine uzeo bez znanja i privole, a sv o je k o risti rad i, L u k i Ć u lu m u iz D u g o g S ela jan je, *terze* iz tora, i dvije kačice sira iz m ijekara. G ospodin državni ne m ore ali pred licem današnje glavne rasprave da dokaže da jest optuženik zaista počinio zločin od kraČe i povrijedio §§ 249, 251. i 254, točka c, nego je udario u pogrde i nevaljale riječi, ko na priliku: da jest optuženik verdekter, da jest opasni i upisni tat, da se o njegovim lopovlucim a i kraČam a priča i govori od C rne G ore do S ave vode... N adalje jest gospodin državni, veleslavna sudan ijo i v i p risjed n ici, v i p am etn i i p rav ičn i lju d i iz naroda, reko za optuženika: sam o njegova dva im ena i dva brezimena jesu tvrd i golem dokaz istine da je on jedan obični seljački kradljivac i upisni tat koji se zove i preziva kako mu kad godi. Kad bi go sp o d in d ržav n i, v eleslav n a sudanijo, koliko toliko poznavo ovu zemlju i narod, m islim da se onda ne bi ovako neprom išljeno razm eto praznim riječim a. B aš njegova dva im ena pokazuju nam da on svom kraju ne zadaje strah i *trjepet*, kako to veli

gospodin dr̄tav ni. O ptuženiku jest kršćeno im e Ć irilo, Ć iro, ali ga svako od dragosti zove i od m ilosti m u tepa Ć iko . Izvoliće nam ali i gospodin dr̄tavni da se onim a koji zadaju strah i trepet, da se lopovima i kradljivcima ne tepa! Njegova dva brezimena kazuju nam da jest on potom ak jednog bogatog i zenĀilog plem ena, iz kojeg nije niko nikad krao i kom e nije u krvi da krade. T rubajići su bili daleko Āuveno plem e sa svog bogatstva i velikog mala, u nji' su se 'iljadile ovce i sve ti je to bilo puno, sito i debelo, pa su i' i p ro zv ali K u ljićim a, to će reći: k u ljav i, debeli, puni, siti... Izvoliće nam ali, opet velim , i gospodin dr̄tavni da se ovom potom ku K uljić a ne m ore reći da je upisni tat i da m u je već u krvi da krade...

- Vjeru mu njegovu, i dijete dobro isporavlja! - Āu se uzvik sa dna sudnice, pun ĀuĀenja i odobravanja. - Ā uste li ljudi, razu m jeste li gospodini suci, kako sve vješto poveza i jedno s drugim isporavi: biva, Ć iki tepaju, a kradljivcim a svi znam o da se ne tepa; Ć iko je izdanak K uljića kojim a nije u krvi da krađu, pa ni Ć iko ne m ore biti upisni tat! Pametno dijete!

- P am etn i sm o sv i, sam o sreće n em am o ! - dobaci neko izm eĀ' slušalaca i graja se diće.

- Mir! - v ik n u p red sjed n ik su d an ije sav b lažen i zadovoljan sm išljenim govorom m ladog branitelja, kom e mahnu rukom, da nastavi odbranu.

- K ak o v id ite, slav n a su d an ijo , b aš o v a d v a im en a i d v a prezim ena idu u prilog po zakonu rećenom optuženiku, idu u prilog n jeg o v o m p o šten ju i d o b ro ti. Ja, v eleslav n a sudanijo, neću ali se voĀe razbacujem sam o praznim rijeĀim a i bešjedam a - neka to Āini ko je i dosad Āinio -

nego Āu dapaĀe Āvrstim dokazim a i iskazim a zakletije'

svjedoka išĀerati stvar na Āistac sa dvije kaĀice sira i sa janjećom koĀicom koja je pronaĀena i zakonito uglavljena kod M ujage A dĀića, trgovca iz G ornjeg Š ehera. G ore po zakonu reĀeni optuženik jest otvoreno i iskreno - koje se ali rijetko dogaĀa na sudu - pred današnjom slavnom sudanijom prizno i oĀitovo da je zaista pojeo dvije kaĀice sira privatnog oštećenika L uke Ā ulum a iz D uog S ela sa svojom ųenom i sedm ero djece. A li upitajm o se, veleslavna sudanijo, kako je optuženik Ć irilo T rubajić, u civilju nazvan Ć iko, pravo Ć iro T rubajić, zvani K uljić, do te dvije u pitanju stojeće

kačice sira došao? Kojim putem i načinom? Da li kračom ili prevarom? Da li on jest tu počinio zločin od krače i zakonski povrijedio §§ 249, 251.

1254, točka c kažnjelog zakonika, kako to ali piše optužnica visokoslavnog državnog objesništva od 20.

veljače 1908. godine i kako to, veleslavna sudanijo, u smislu optužnice nabacuje i tvrdi gospodin državni? To treba na temelju zakona pročitati i u red dovesti, pa će se odmah vidjeti da je optuženik čist i pravko odmah rođen.

Istina je, veleslavna sudanijo, da su carski oružnici pronašli kačice u kući gore po zakonu rečenog optuženika; istina je i to da on isprva nije mogao ni šćeo nikako da prizna pokraču od dvije kačice sira nego se je otimao i govorio da su jazavci počinili kraču i da im je on isti jedne noći oteo, osim dvije kačice sira, još i punu vreću neomlaćenije kukuruza, dva vijenca suvije' krušaka i jedan podugačak radiš lješnika. Kako vidite, veleslavna sudanijo, sve sam a jazavčjama i jestivo! Istom kad su ga carski oružnici u pogledu istrage i izvida na mjestu lica počeli nezakonito i dušmanski kundacima tući, istom onda je on priznao što mu se silom kundaka naturalo da prizna.

Tako je, veleslavna sudanijo i vi pravični ljudi iz naroda, i ovaj put koji uvijek pod žandarskim kundacima prigrijavljena i prigušena pravda i istina!...

- Oprostite mi u njegovim ališanim rokovima i vjeze! -

oteše se uzvici nekolicini slušalaca u jedan mah, i počitavoj sudnici digoše se živahni i topli povici divljenja i odobravanja.

- Maleno je i neugledno je, bog ga vidio, ali mu je slatka i smišljena svaka riječ! Bistra i pametna glava!

- Pametna i smisliva, samo sreće nemamo! - dobaci opet onaj prvašnji iz gomile, ali začudo niti se graja diže, niti mu se ko na dosjetku glasno nasmija kao prvi put, jer svi bijahu uprli poglede u mladog rečitog branitelja.

- Jest, veleslavna sudanijo! - nastavi branitelj još jačim poletom i oduševljenjem. - Poslije devet mjeseci mučnog istražnog zatvora, stupa gore po zakonu rečeni optuženik na ovo uredovno mjesto da oživipriješ u šenu pravdu i istinu; stupa dapače na ovo zakonito mjesto, će ne sudi kundak cesarokraljskog vladara Dandane Kneževića, nego učena glava i duboka pamet visokog carskog,

sudskog savjetnika i velem otnog gospodina Ignjatije Vrepca koji samo istin u traži i sam o za b o tjo m i lju d sk o m pravdom gine! I gospodin predsjednik sudanije čuo je danas istinu, da su jazavci pokrali sir i da je optuženik Č irilo T rubajić jedne noći, pretrpivši veliki strah, oteo od jazavaca sir, odnio ga kući i pojeo sa svojom starom i sedmero djece. Po smislukatnjenu zakonika i po §§ 249, 251. i 254, točka c, jazavci su počinili zločinstvo i pokrali sir. Oni su zločinci i na njih' trebalo bi da se obori gospodin državni. Gore po zakonu rečeni optuženik, kad je od jazavaca, od divlje gorske zvijeri, oteo sir i ostale one stvari, nije, veleslavna sudanijo, učinio ništa rČavo, ništa zločesto i ništa po zakonu katnjivo. Učinio je ono što bi i svaki od nas u tak'oj prilici učinio. Iskaz privatnog oštećenika Luke Čulum a na današnjoj glavnoj raspravi svjedoči da su zaista jazavci potkopali mljekar i počinili kraČu. Kad ga je gospodin predsjednik sudanije tečajem preslušavanja upito da li more podsigurno prosvjedočiti da provala pod mljekarom potiče od ljudske ruke, odgovorio je privatni oštećenik Luka Čulum iz Dugo Sela: "E, to nemo gna dušu uzeti, jer je jama pod provaljenim mljekarom nekako čudnovato došla!" Daklen, provala ne potiče od ljudske ruke: mljekar nije provalio optuženik Č irilo T rubajić, u civilju nazvan Č iko, pravo Č iro T rubajić, zvani Kuljić nego gorske zvijeri, jazavci! Da su zaista jazavci potkopali mljekar i počinili u smislukatnjenu zakona kraČu od dvije kačice sira, more se i otuda viČeti što današnji jazavci nijesu ostali onaki kakvi su bili za turskoga suda i otomanske prave, nijesu ostali povučeni i mirni u svojim jazbinama. Kad je, veleslavna sudanijo, zastupila Ustrija, odma' je od naroda pokupljeno oruđe i data je svakom prava i sloboda osim tečajima i radnom narodu. I pop, i pratar, i 'odža, i gazda, i beg i aga, i subaša, sve se to adžamijski isprilo u ovoj zemlji, pa deblja i tovi se, plivajući u ustrijskoj pravi i slobodi. A radni narod i tečaci bez prave i slobode, bez oruđlja i bez pomoći ni sa koje strane, a sa dvije strane navalile zlosti i napasti: iz čaršije 'ajduci, a iz gore vuci i jazavci...

- T o i tak o n eizv o ljen o jest p red carsk im su d iščem govoriti! - p lan u g o sp o d in "d ržav n i" n a b ran itelja i sk o či kao razjaren ris na stolice. - T o d a p aće ali jest grčkoistočna palitika!

I predsjednik sudanije planu, ali ipak se svlada, pa vrlo uzdrhtalim zvaničnim glasom reče: - P o sili sv o je česti i p o sn azi sv o je k o li

u red o v n e t o l i p r e d s j e d n i č k e v l a s t i , a p o § 318. p a r b e n o g p o s t u p n i k a , p o z i v a m s a o v o g m j e s t a n a r e d i m i r g o s p o d i n a d r ž a v n o g d a n e u z b u n j u j e i n e s p r e č a v a t e č a j g l a v n e r a s p r a v e k o j a s e a l i d a n a s v o d i p r e m a p r o p i s i m a § § 249, 251. i 254, t o č k a c k a t ň j e n o g z a k o n i k a ! ... G o s p o d i n e b r a n i t e l j u , p r o d u ž i t e i k a ž i t e š t o j o š n i j e s t e u o d b r a n u k a z a l i a m i s l i t e k a z a t i .

- Vala, ljudi, Vrepcu mjere nema! - d i ž e s e s a d n a s u d n i c e i z m e Ć u s l u š a l a c a t i h a n i j e d v a Ć u j a n p o v i k , i s v e s e o p e t s m i r i i u t i š a .

- Veleslavna sudanijo! - n a s t a v i o d b r a n u b r a n i t e l j b e z i n a j m a n j e z b u n j e n o s t i , s a p u n o m i r n o ć e i p r i s e b n o s t i u g o v o r u i d r ž a n j u . M o r e s e g o s p o d i n d r ž a v n i l j u t i t i i v i k a t i k o l i k o ' o ć e d a j e m a l o p r i j a š n j a m o j a r i j e Ć g r Ć k o i s t o Ć n a p a l i t i k a , a l i Ć e o s t a t i u v i j e k i s t i n a d a s u d a n a s j a z a v c i d r u k Ć i j i n e g o š t o s u b i l i z a t u r s k o g s u d a i o t o m a n s k e p r a v e . Ć i m s u , v e l e s l a v n a s u d a n i j o , o s j e t i l i d a j e U s t r i j a o d u z e l a n a r o d n u s l o b o d u i o r u ž l j e , j a z a v c i s u s e g r d n o i z b e z o b r a z i l i . N a j p r i j e s u s e p o Ć e l i v r z a t i o k o n j i v a i u s i j e v a , p a o n d a u d a r a t i n a s t a j e i a m b a r o v e , d o k s e n e k e g o d i n e d v o j i c a Ć a k u s l o b o d i š e i p a d o š e n a k r s n u s l a v u S t o j a n u G a t a r i ć u i z L o k v a r a ...

- D o š l i l j u d i n a p i ć e ! - d o b a c i n e k o i z m e Ć ' s l u š a l a c a , i s m i j e h s e r a z l i p o Ć i t a v o j s u d n i c i .

- Jest, d o š l i l j u d i n a p i ć e - p r i h v a t i r i j e Ć b r a n i t e l j - a l i s e Ć u d n o v a t i g o s t i n e s v i d e š e n e k o m s t a r o m B e l e m e z u , k o j i s e p o b o j a d a b i m o g l o o m a l i t i p i ć a i j e s t i v a , p a p o g r a b i s d r v l j e n i k a s i k i r u i p o g n a i h u p l a n i n u , a l i u p l a n i n i u ' v a t i B e l e m e z a s a s i k i r o m c a r s k i š u m a r i v i k n u : " S i k i r u o v a m o , t i s i s j e k o c a r s k u š u m u ! " P o s l i j e g a n a p r a v d i b o g a o s u d i š e n a v e l i k u g l o b u i ' a p s , p a s e i d a n a s u n a r o d u k a ž e k a d s e k o m e š t o n e p r a v o i i z n e n a d a d o g o d i : " P r o š o k o s t a r i B e l e m e z k a d j e j a z a v c e g o n i o s a k r s n e s l a v e S t o j a n a G a t a r i ć a ! " ... V e l e s l a v n a s u d a n i j o ! S p o g l e d o m n a s v e r e Ć e n o j e s t s i g u r n o i o s v j e d o Ć e n o i z a k o n i t o u g l a v l j e n o d a s u j a z a v c i , o v a k ' i k a k v i s u , m o g l i b i t i i d a p a Ć e b i l i s u p o Ć i n i t e l j i z l o Ć i n a o d k r a Ć e u s m i s l u § § 249, 251. i 254, t o Ć k e c k a t ň j e n o g z a k o n i k a ... Š t o s e a l i p a k o t i Ć e u k r a d e n o g j a n j e t a , s v j e d o Ć a n s t v o j e d i n o g s v j e d o k a M u j a g e A d ň i ć a i z G o r n j e g Š e h e r a j e s t s l a b o i n e t e m e l j i t o .

G o r e p o z a k o n u r e Ć e n i s v j e d o k j e s t t e Ć a j e m r a s p r a v e s a m o s l i j e g o r a m e n i m a i u v e l i k o j n e d o u m i c i o d g o v a r o n a p i t a n j a g o s p o d i n a p r e d s j e d n i k a s u d a n i j e . N j e g o v o s e s v j e d o Ć a n s t v o n e m o r e n i k a k o

uvađiti i od slavne sudanije poprimiti kao temeljito i zakonito. Ali, ako bi veleslavni sud uvađio i poprimio - u šta ja nikako ne mogu povjerovati - iskaz i svjedok o čanstvo o svjedok o k a M u jag e A dđića iz Gornjeg Šehera, onda se ja s pogledom na golem ulesperinu visokoslavniog česarokraljskog generala Jozipa P ilipovića pozivam na carskootomanske zakone od 7. ramazana, od 15. muharema, od 13. huseina i 23.

mujaže, koji zakoni ne gone za krađu janjeta, a po njima se i danas sudi i oni se i danas drže od slavnoga suda u velikoj česti i štimanju... Veleslavna okružna sudanijo! S

obzirom na sve gore rečeno u odbranu i s pozivom na sve olakotne okolnosti i prilike prilazem da se optuženik Čirilo Trubajić, u civilju nazvan Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvan K uljić, istočnog vjerozakona, oženjen, otac sedmero djece, nepismen, navozito nepbrečen riješi i pusti ispod suđenja, pošto on nije ali dana 18. lipnja 1907.

g. uzeo bez znanja i privole, a svoje koristi radi, Luki Čulumu iz Dugog Sela janje iz tora i dvije kačice sira iz mijekara, čime bi bio počinio zločin od krađe u smislu §§

249, 251. i 254. točkac kažnjenog zakonika. Ali ako bi ipak veleslavna sudanija nekim putem i načinom došla do svjedočanstva da pri optuženiku ima neke krivice - u što ne bi niko mogopovjerovati poslije današnje rasprave - to m olim veleslavnu okružnu sudaniju da pri suđenju uporabi § 63, kako ne bi nedužna porodica stradala, dalje da uzme u obzir dugi istražni zatvor, nepismenost i zanemareni odgoj optuženika kao olakotne okolnosti i prilike - završio odbranu branitelj, savlašten i uzbunjen, s puno vjere i uvjerenja da je kazao sve što je trebalo kazati.

Predsjednik sudanije kada se trže izdubokog razmišljanja, diže pokunjenu glavu visoko iznad debelih sudskih spisa, obuhvati velikim pogledom čitavu sudnicu i viknu sa puno svečanosti i zvaničnosti: - Današnjaglavna carskaspava, koja jest vočena posmislu §§ 249, 251. i 254, točkac kažnjenog zakonika protiv optuženog Čike, pravo Čire Trubajića, zvanog K uljića, zaključuje se i sudanija se povlači na vijećanje i odluku!

Pri pošljednjim riječima lagano i odmjerenodite se predsjednik sudanije i pokupisa stolaičitavdenjakspisa.

Za njim se mirno i dostojanstveno digoše i ostali članovi sudanije i okupiše se u vrh sudnice da vijećaju.

Predsjednik sudanije sjede i zguri se nad jednim stočićem, koji je sav bio prekriven debelim spisima, pa se stade mrštiti i naprezati da po jednoj staroj osudi sastavi glavu Čikine osude. Oko stočića su mirno i nepomično, bez glasa i daha, stajali suci i prisjednici sa perovočom očekujući da počne vijećanje.

- Ovdje se ne može vijećati. Ovdje je tijesno i nezdolžno!

-

reče predsjednik sudanije vrlo zlovoljno. - Mi bi se morali povratiti na svoja stara mjesta, a državni, branitelj, optučenik i svi ostali slušaoci trebalo bi da iziđu napolje dok se ne svrši vijećanje i odluka. Samo, eto, ne znam o da li se vratio kerkermajstor sa raporta?...

- Molim boga i slavnog suda - ču se iz gomile slušalaca glas Kerkermajstora, koji se neoklen nače u sudnici -, vi se morete slobodno povratiti ovamo dolje na svoja stara mjesta, a mi ćemo svi izići napolje. Kerkermajstor se vratio sa raporta i odveo svoje i ostale. Jelke čedomorkane u Vrbas. Onu sušičavu kljusinu, Jovu ključara, zadržali su jutros u bolnici, i tako je ostao i posto nad Crnom kućom jedini gospodar naš dobri ključar Nikolica. On zna sve, zna i da se sudanija vodi, ali šuti i pravi se nevješt. Eno ga sjedi na basamcima, puši svoju lušu, pregovara se nešto sa Jelkom čedomorkom i veli: "Pjevaj, Jelče, mladost proče! Pjevaj, neka se narod malo provešeli pod mojom upravom i komandom!"

Riječi Kerkermajstora izazvaše bučno oduševljenje i uzbuđujuće povike među slušaocima koji su sa strahom pratili tok sudanije strepeći da bi mogao svaki čas iznenada udariti tamničar ili ključar Jovo. S njihovih pritisnutih i izdrhtalih duša svali se sinji teret strahovanja, i svi, osim članova sudanije, pohrliše napolje, vodeći optuženika izmeću se kao mladu i pjevajući 'apseničku pjesmu:

Sve subota po subota: Mene dođe osuda, A ja tužan u tavnici Pjevam pjesmu u žalosnu.

Tralobitna 'apsenička pjesma, pjevana samnogo bola i prastare čovjekove tuge za otetom slobodom, oživjele ledene tamničke zidove, zatrese u mrvljenim ćelijama i zadahnu i zapljusnu životom i svjetinom Crnu kuću s kraja na kraj, s vrha do dna. Sa sviju strana i iz sviju ćelija prihvatilo 'apseničku pjesmu koja je u tamnici spjevana

i koja se samo u tamnici pjeva, i sve uzavrije u bezmjerno uzbudljivom i neobuzdanom klicanju i natpjevanju. Kad se natpjevanje i povici polagano smiriše, izdišući u ledenim zidinama, pisnu žalobito glas Jelke čedom orke, čist i zvonak kao srebro: *Aj, duga dana, duga dana U zla gospodara!*

- Ne eka Jelka čedom orka pjeva i tuguje - reče predsjednik sudanije više kao za se, kad posjedaše na stari mjesti - a mi ćemo ovi vijećati. Da nam osuda bude prava carska osuda, moramo nekako i imena podesiti. Ja ću se u osudi pisati Ignjac Vrebacovski, ti, parvinski, Gabrijel Javorovski, a ti, drugi suće, Jozip Lesiecki. Predsjednici Omerša Mustić i Luka Pramasunac mogu u osudi ostati ko što i jesu.

Petrovoća neka nam se zove Pranjor Pranjčić, domaći čovjek, katolik. Događavnom ćemo malo prekrstiti i pišaćemo ga u osudi Gregor Zlojutrovski, a branitelja Dane Dimković... Šta vam islite, gospodine sudbeni tajniče Javorovski, - paromijen i predsjednik sudanije glasidogađavnom je obraćajući se prvom sucu - dali jest optuženik s obzirom na provedenu raspravu kriv za zločin iz § 249, 251. i 254, točka c kažnjelog zakonika, i akoprem jest kriv, koliko onda kažnju damu po zakonu odmičim o?

Parvi se sudac duboko zamisli i poslije podužeg razmišljanja reče odsječno: - Ne dovođen o jest optuženik u smisluzakonakrivu pitanju stojećeg zločinstva i ja prilazem damu se odmičeri kažnja od četiri godine teške tavnice, kuće neobične.

Predsjednik sudanije, koji je već bio za se stvorio osudu, zabezeknu se kad ču odgovor prvog sudije i obrnu se drugom sudiji votantu: - Kada vašem išljen je i vaš prilazem dore, gospodine sudbeni pristave Lesiecki, u pogledu krivnje i kažnje gore po zakonu rečenog optuženika?

Događavnom se sudija takođe duboko zamisli. Poslije dugog razmišljanja i ćutanja reče: - Mojem išljen je i moja prilazem jest ali zato da jest gore po zakonu rečeni optuženik skrivio zločin od kraće, i pošto nedvojbeno kažnjeni zakonik za tak'a *zlođela* propisuje kažnju od jedne do pet godina, to prilazem da se optuženik osudi na četiri godine teške tavnice, kuće neobične, oštro gvođe, svako četn'est dana post i svako sedam dana tvrdi krevet.

P redsjednik sudanije još se više zabezeknu i iznenadi odgovorom drugog sudije votanta, pa se obrnu prvom prisjedniku i reče: - P rvi p risjed n iče, O m eša M u stiću , k u d a v aše m išljen je i vaša pam et šiba i dere u pogledu krivnje i kaŕnje gore po zakonu im enovanog optuženika Ć ike, pravo Ć ire T rubajića, zvanog K uljića?

P rvi prisjednik O m eša M ustić, koji sa puno zajedljivosti posm atraše oba suca, odgovori odm ah čvrsto i odsječno: - I b ez razm išijan ja i b ez ću tan ja, a p o saslu šan ju d an ašn je rasprave i svjedoka, ja, ko jedan *prvi* prisjednik sudanije i sudac narodni, ne nalazim nikakve krivice pri optuženiku, i prilažem da se optuženik pusti odm a' iz zatvora.

- A v i, d ru g i p risjed n iče, L u k a P ram asu n če, šta vi u stvari mislite i kako vi po svojoj pameti smatrate krivnju i kaŕnju gore po zakonu rečenog optuženika.

- Ja, k o n ajstraŕn ji u o v o j su d an iji i u o v o j zem lji, u k o j o j se sve srpsko potiskuje i na kraj m eće...

- Budi muslimanac! - prekide drugog prisjednika prvi prisjednik O m eša M ustić. - Slavi Kurban-bajram, a ne šaraj jaja na C rvenu subotu, pa nećeš biti najstraŕnji.

M uka ti što nijesi prvi prisjednik i što se ti prvi ne pitaš!

- N em a tu , O m eša, n ik ak v e m u k e, v eć sam ja šćeo d a rećem sam o jednu istin u: da se naše srpsko u ovoj zem lji, otkad je Š vabo zastupio, gura na pošljednje m jesto. S am o Š vabo trebalo bi da se m alo dozove pam eti, jer m i sm o oni i ostajem o oni koji carstvima a ŕivotne ŕile podgrizam o!

P redsjednik sudanije planu kao ris i grdno se razvika: - Molim, molim! U ime zakona zabranjujem vam najoštrije da govorite o kojekakvim istorijama i pozivam vas s obzirom na uredovne propise da kaŕete da li jest optuženik kriv, a akoprem jest kriv, kolika onda kaŕnja da mu se odmjeri?

- K o lik o m o je su Ć en je i m o ja p am et d o n o si, m o g u reći k o jedan prisjednik i sudac narodni da pri optuženiku nem a nikakve krivice ni zločina - odgovori mirno drugi prisjednik. - Sir su pokrali sigurno jazavci, a pojeo ga je optuženik sa svojom ŕenom i djeco m , što je on i priznao na današnjoj glavnoj raspravi. Z akon, koliko m oje znanje donosi, kaŕnjava one koji krađu a ne one koji jedu. N i u ovog cara nem a valjda u zakonu paligrapa o zločinu jedenja!... Z a janje

isto tako nije dokazano da je optuženik ukro, a da ga je i ukro, ne more mu se suditi, jer ga brane carski, otom anski zakoni, koji se i danas drže u velikoj česti i štima anju, kako to m aloprije reče gospodin branitelj.

P redsjednik sudanije obori oči, nam ršti se, nabra teško obrve i ušuti se. Š utio je pozadugo, ispunjujući g lavu osude i kao nešto sm išljajući. N a jednom se trže iz razm išljanja, udari obem a rukam a po spisim a i reče hladno i odmjereno: - Gospodo suci i prisjednici, vi se ali mlogo razilazite u pogledu krivnje i kaŕnje gore po zakonu rečenog optuženika. V i ste, go spodo suci, izrekli krivicu i veliku kaŕnju od četiri godine teške tavnice, kuće neobične, a prisjednici su opet izrekli da pri optuženiku ne nalaze nikakve krivice, pa da bi ga trebalo odma' pustiti iz zatvora ko dugogodišnji sudac i predsjednik današnje glavne razprave, m ogu reći da vi, ni jedni ni drugi, nem ate potpuno pravo. G ore po zakonu rečeni optuženik nije toliko kriv ni prav ko što m isle prisjednici. K riv je m oŕda više nego što je prav, krivica m u se ali tečajem glavne rasprave nije mogla dokazati. S v jed o čan stv a sv jed o k a i in i sudbeni dokazi jesu slabi i netemeljiti. S obzirom na to i s pogledom na sve prilike i okolnosti, ovČe se m ora u sm islu nedostatka dokaza uporabiti § 271, točka 3. i riješiti optuženika od optuŕbe.

- I mi smo za nedostatak dokaza! - viknu prvi sudac privlačeći uza se drugog suca.

- M i sm o za § 2 7 1 , to čk a 3 , i p ristupam o m išljen ju gospodina predsjednika sudanije! - dodade drugi sudac.

- Mi ne pristupamo nikome! - viknu ponosito prvi prisjednik O m eša M ustić.

- K o 'o će n ek a p ristupi nami! - d o d ad e jo š p o n o sitije d ru g i prisjednik Luka Pramasunac.

- Ja sam i ne'otice vama pristupio - reče p red sjed n ik sudanije, blago se osm jehujući. - O ptuženik se, daklen, s pogledom na § 271, točka 3, u nedostatku dokaza rešava od optuŕbe, a privatn i se učesnik L uka Č ulum iz D ugot S ela upućuje sa svojim zaktjevom oštete za dvije kačice sira na redoviti put graČanske pravde. Izvolite, gospodo suci i prisjednici, potpisati zapisnik osude - reče zv an ičn o predsjednik sudanije, poturi jednu poveću hartiju ispred sebe i viknu

malo jačim glasom : - Neka uče gospodin državni, gospodin branitelj, privatni učesnik i optuženik, da im se osuda progłosi!

Vrata se na sudnici naglo otvoriše i na vratima se prvi pojavi Kosta Pucer. Iza njega uče "državni", branitelj, optuženik i privatni učesnik, a onda povriše 'apsenici, i u trenutku se čitava sudnica napuni. Branitelj i "državni"

muko se pogledaju. Optuženik, preplašen, iznemogao i blijed kao krpa, jedva se dotetura do optuženičke klupe. Iz njegovih lukavih, svjetlucavih očiju bježi tiva radost da sa lica članova sudanije pročita i sazna svoju sudbinu, ali uzamahnulo su njihova mračna i očajno zvanična.

Njegovo mrtavo i isprošćeno tijelo obuze mrtavčaka nemoguća drhtanja, oči mu se zasvijetliše suzama, i on obori glavu, jer 'apsenik, dok stoji pred osudom, ne želi ni od koga da čuje osudu svoje krivice. U sudnici drhtaše duboka, grobna tišina, puna očekivanja i sustežanja, i u toj treperavoj, jezivoj tišini dugoše se mirno dostojanstveno članovi sudanije. I pred sjednik sudanije, uvijek srećen, odmjeren i svečan u govoru i držanju, držeći u rukama golemu hartiju, počeo da duboko zvaničnim glasom čita osudu:

- Okružni sud u Banjoj Luci jest danas obnava svojom koli uredovom, toli sudskom vlasti pod predsjedništvom sudbenog savjetnika Ignjaca Vrebacovskog i u prisutnosti sudbenog tajnika Gabrijele Javorovskog i sudbenog pristava Jozica Lesieckog kao sudaca, te Omeša Mustića i Luke Pramasunca, kao prisjednika, i Pranje Pranjica kao perovoče ušljed optužbe državnog objesništva protiv Čike, pravo Čire Trubajića, zvanog Kuljića, zbog zločina iz §§ 249, 251. i 254, točka c, kažnjenog zakonika, podignute optužnicom od 20. veljače 1908. godine, broj 2268, nakon naredbom od 2. svibnja 1908. godine naređene u prisutnosti državnog Gregora Zlojutrovskog, privatnog učesnika Luke Čulum a iz Dugog Sela; optuženika Čike, pravo Čire Trubajića, zvanog Kuljića, branitelja Danimovića dne 23. kolovoza 1908. godine obdržavane glavne rasprave na osnovu prijeloga državnog objesništva da se optuženik krivim proglasu, za *pravo izreći*:

Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić, 40 godina star, rodnom i stajbinom iz Dugog Sela, grčkoistočnog vjerozakona, oženjen, otac sedmero djece, nepismen, radi prestupa iz §§ 425, 456, i 478. i

483. sa 10, od nosno 6, odnosno 30, odnosno 15 dana zatvora kaŕnjen, rešava se po § 271, točka 3, od optuŕbe da jest dne 18. lipnja 1907.

godine uzeo bez znanja i privole, a koristi svoje radi, Luki Ć ulum u iz D uog S ela janje iz tora i dvije kačice sira iz m ljekara, čim e bi ali bio počinio zločin od kraČe po §§

249, 251. i 254, točka c kaŕnjenog zakonika...

- Molim boga i slavnog suda! - usplahireno i kao izvan sebe upade u riječ predsjednika sudanije optuŕenik, pun grozničave uzdrhtalosti i strepnje koja obuzim a obično sv ak o g o p tu ŕen ik a k ad se čita strah o v ito n ateg n u ta, zbijena i zam ršena glava osude. - T o nešto odveć zam ršeno i nadugačko otišlo, pa ne znam , m olim boga i slavnog suda, da li sam osuČen ili nijesam ?

- B o g a m i, Ć ik o , i m i o v a m o d o lje n e razu m jesm o d o b ro , - ču se povik sa dna sudnice. - U čev n o je to u d esio savjetnik V rebac, jer tako ti je to isto i na švapskom sudu: dok goČ soldat ne turi baganetu u korice, ne m oreš znati da li si osuČen ili osloboČen!

- D a ste v i ŕiv i i zd rav i, o n je o su Č en , ali m alo ! - viknu zlurado privatni oštećenik L uka Ć ulum . - Š ta ćem o m i, Ć iko, uskoro barabar i pred V rkovnu sudaniju u kojoj neće suditi O m eša M ustić.

- N e zan o si se to lik o zlo b n o , Ć u lu m e, n ije o n o su Č en nimalo! - v ik n u iz g o m ile slu šalaca jed n a k ru p n a lju d in a. -

Još nikog nije unesrećio i zasutŕnjio § 271. T o je paligrap prave i m ilosti. D obro ja to znam , jer na svojim leČim a nosim teret od jedno deset do petn'est glavnije' rasprava...

- M o lim za m ir i red m ak ar u času p ro g lašav an ja o su d e! - viknu oštro i ljutito predsjednik sudanije, onda sjede s ostalim članovim a suda i poče da razvija m irno i odmjereno razloge osude.

Razlozi

U noći na 18. lipnja 1907. godine nestalo jest Luke Čulum u, starovniku iz Dugog Sela, bez znanja i privole istog Luke Čuluma, a tu Čekoristi radi, jednog je iz tora i dvije kačice sira iz mljekara. Znajuci isti privatni oštećenik Luka Čulum da živi u jednoj zemlji, u kojoj ali vlada red i zakon, jest odmah' pokraću prijavio carskim oružnicim a s pozivom na carsku deklamaciju od 28.

kolovoza 1878. godine. Sumnja je pala na jedno lice, dotično osobu koja više voli noć i mjesec nego dan i sunce. To jest bio današnji optuženik Čiko, pravo Čiro Trubajić, zvani Kuljić. I carski oružnici Dane Kežević i Jozip Prokaska jesu odmah' pošli kući gopozakon u osumnjičene osobe, pretražili su kuću i ineprostorije i našli su namjestu lica dvije prazne kačice, koje su ali vlasništvo privatnog učesnika Luke Čuluma iz Dugog Sela. Kod Mijage Adžića, trgovca iz Gornjeg Šehera, jesu dapače carski oružnici poronšli i zakonito u glavili i koću *navozito* ukradenog janjeta Luke Čuluma, i u smislu izvida i istrage podnijeli su kašnjenuprijavu protiv Čike, pravo Čire Trubajića, zvanog Kuljića na visokoslavnodržavno objesništvo u Banjoj Luci. I dana 20. veljače 1908. jest visokoslavnodržavno objesništvo s pogledom na §§ 249, 251. i 254, točka c kašnjenog zakonika protiv gore po zakonu osumnjičene osobe podiglo optužnicu, na temelju koje jest danas povedena i provedena glavna rasprava.

Tečajem današnje sjednice zakletim svjedocim a i inim sudbenim dokazim a nije se ali mogla krivica optuženika u svima pravcima i s obzirom na sve okolnosti dokazati.

Sumnja je jaka bila, sumnja je i ostala, ali po sumnji se ne sudi nego po istini i dokazima. Istin a je da su u kući gopozakonu osumnjičene osobe naćene dvije prazne kačice, koje su ali vlasništvo Luke Čuluma iz Dugog Sela.

Optuženik se brani i veli da je od jazavaca sa ostalim stvarima oteo i dvije kačice sira, da ga poslije pojede sa svojom ženom i sedmero djece. To bi mu se moglo i vjerovati i ne vjerovati, gotovo prije vjerovati nego ne vjerovati, jer iz svjedočanstva privatnog oštećenika Luke Čuluma naslućuje se da bi moglo biti da su zaista jazavci provalili mljekari i počinili zločin kraće na dvije kačice sira.

Isti privatni oštećenik Luka Čulum upitan tečajem današnje rasprave kao svjedok, da li od ljudske ruke potiče jam a pod provaljenim m ljevakom, odgovorio je: "E, to ne mogu uzeti na dušu, jer je jam a pod provaljenim m ljevakom nekako čudnovato došla". Po ovim riječima dolazi ova slavna sudanija do odluke i vjerovanja da ne može dokazano i zakonski utvrditi da jest provalu i krađu počinilo ljudsko lice u osobi Čike, pravo Čire Turbajića, zvanog Kulića. Iskazi cesarokraljskog vakmajstora Dane Kneževića i njegova druga Jozipa Prokaska jesu slabi i netemeljiti, i prošarani su pogrdama koje sve drugo dokazuju samo ne krivicu gore po zakonu osumnjičene osobe i u pitanju stojećeg optuženika... Što se ali pak potiče navozito ukradenog janjeta istoga privatnog učesnika Luke Čuluma, svjedočanstvo jednog jedinog svjedoka Mujage Adžića iz Goranog Šehera nije mogla ova veleslavna sudanija uvažiti i poprimiti kao točno, valjano i zakonski nedvojbeno. Isti svjedok je jednom iskazao da je kočicu kupio kad se opet uštenik vraćao s paza, a drugi put je rekao da je kočicu kupio kad je optuženik silazio na pazar.

Osim toga, jest ovaj nesigurni svjedok tečajem cijelog preslušavanja odgovarao u velikoj nedoumici i samo slijegao ramenima. S pogledom na to jest se sudanija saglasila da se svjedočanstvo ovog svjedoka odbaci kao ništavno i nevjerodostojno.

Kad je veleslavna sudanija obnašla da je ovo svjedočanstvo o ukradenom janjetu nevjerodostojno i zakonski netemeljito, nije imala razloga i temelja da i u ovoj prilici vijeća i poroči Čule carsko-otomanske zakone od 7. ramazana, od 15. muharema, od 13. huseina i 23.

mujage u svezi sa golemom lesperinom visokoglavnog i krabrog cesarokraljskog generala Jozipa Prokopića od 31.

kolovoza 1878-godine, koji zakoni govore o krađi janjeta i na koje se dapače tečajem današnje glavne rasprave pozvala odbrana.

Prematvorenim i prema posmatranju i prosvjedovanju sviju prilika i okolnosti, uvažavajući kako navode slavne optužbe tako i navode slavne odbrane, nije mogla ova veleslavna sudanija doći do odluke i vjerovanja da je optuženik počinio zločin u smislu §§ 249, 251. i 254, točkica kažnjivog zakonika koji mu se u grijeh upisuje.

Imajući uvijek na um u onu m udru narodnu riječ da je bolje devedeset i devet krivaca pustiti nego jednog pravednika osuditi, jest današnja veleslavna sudanija uporabila § 271, točka 3, i zbog nedostatka dokaza riješila od optužbe gore po zakonu im enovanog optuženika Ć iku, pravo Ć iru T rubajića, zvanog K uljića. P ošto se je ali tečajem današnje glavne rasprave nedvojbeno i zakonski tem eljito dokazalo da je optuženik zaista pojeo dvije kačice sira, te se privatni oštećenik L uka Ć ulum iz D ugođ S ela upućuje sa svojim zaktjevom oštete na redoviti put graĀanske pravde - završi predsjednik sudanije odsječno zv an iĀn im i sv eĀan im g laso m sv o ju rijeĀ, i Āitav a su d n ica, u kojoj za sve vrijeme razlaganja osude vladaše duboka tišina i m ukli tajac, pršte u raspaljivo klicanje i radosne povike odobravanja: "Ť ivjela pravda! Ť ivio predsjednik sudanije gospodin savjetnik Vrebac i njegova pamet i znanje! Ť ivio O m eša M ustiĀ i njegova pravda! Ť ivio slatkoreki branitelj! dolje s drŤavnim što na pravdi boga ljude goni!"

I u toj beskrajnoj graji i pobješnjelom klicanju diĤe se na m ig predsjednika sudanije "drŤavni", sav zbunjen i pom eten, i jedva izgovori zvaniĀno uzdrhtalim glasom : - U v aŤav aju Āi d an ašn ju o su d u , n a zak o n u ali neutem eljenu, ulaĤem protiv nazoĀne osude Ťalbu ništovnu na visokoslavno V rkovno sudišće!

Napomene

1 K erkerem ajstor: tam niçar 2 Z naçi: çast, piće

R eçn ik m an je p ozn atih reči i izraza Adet - običaj, navika
Agarjanin - T urçin **ajluk** - plata **ad žam ija** - neiskusn, neozbiljan
ala selamet - bog neka je u pom oçi **aramija** - razbojnik, lopov **ard
oviç** - baçvica, burence **asker** - vojska **asli** - baš, sasvim **Baganeta**
- bajonet **bak** - bik

balija - pogrdno za T urçina **bantati** - buncati **barabar** - uporedo,
naporedo **batlijun** - bataljon **b ašib ozu k** - neredovna vojska (u
Turskoj) **b ašica** - sam otok, prva rakija (iz kazana, kad se peçe) **b
ašu n a** - glava, tikva **beli** - zaista **b elçim** - valjda, m oçda, toboçe
bena - budala, luda, blesan **b eriçet** - letina, sreća **besleisati** -
namirivati, zadovoljiti **biljeg** - nadgrobni kamen, spomenik **birzeman**
- staro, davno vreme **birzemanile** - odavna, iz starih vremena
bivakarce - dakle, kao **blentav** - blesav, malouman **brana** - borba,
boj **brina** - stremen **b rk ljaçiti** - gunçati, m rm ljati, govoriti nerazum
ljivo **bujad** - paprat, travuljina **bukagije** - negve, puto, okovi za noge
b u leşik a - bula, turska gospoda **buruntija** - pism o, pism eni
nalog, rešenje (pašino i sl.) **Crljen** - crven **Ç ad o** - çedo, sin, porod
çalm aš - ko nosi çalm u, tj. platnen om ot oko kape **çivit** -
zatvorenomodra boja **çovali** - od çohe, çohani **çok Jaša p ad iša** -
çiveo sultan **çab a** - sveto mesto za muslimane **çevsiti** - gledati,
posmatrati **Dalga** - valovi, talasi **deverati** - m učiti se, krpariti
divanana - doksat, trem **dikli** - diçan, ponosan, ponosno **dogoniti
se** - sprem ati se, udešavati se **dova** - (turska) molitva **dumagija** -
dim , prašina **dunkel** - mrak **D žen et** - raj **Eglen** - razgovor **ešk ija** -
ustanak **Ferman** - naredba, zapovest (carska i sl.) **Gaveljati** -
teturati, gegati, teško içi **gazija** - junak, pobednik **gerz** - kicoš
gegijati - prkositi, oholiti se **grasa** - m ala puška koja se puni saçm o
m **gruntovnik** - službenik na voçenju zem ljišnjih knjiga **llika** - puce,
srebrn nakit na odeçi **indat** - pom oç **Insan** - çeljade **Isporavljati** -
uporeçivati, isporoçivati **ižin jati** - izmisliti, smisliti **Izdihanije** -
izdahnuće, sm rt **izim** - osim, sem **izm eçar** - sluga **izun** - dopust,
dopuštenje **Jarmac** - mali jaram **jazija** - pismo, pisana stvar (odluka i
sl.) **jolpaz** - skitnica, probisvet, propalica **jope** - opet, ipak **Judol** -
dolina **Kabast** - krupan, nezgrapn (za izgled i misao i sl.) **kabuliti** -

pristati, prihvatiti, odobriti **kadija** - sudija **kalauziti** - pokazivati put, predvoditi **kamilanka** - kam ilavka, kaluĀerska kapa **kastile** - namerno, naroĀito **katil** - dušm anin, krvnik **kaurin** - ko nije muslimanin, nevernik **kerker** - tamnica **kerkermajstor** - tam niĀar **k esed Źija** - drumski razbojnik **kijamet** - nepogoda, strašni sud **kokija** - dim od baruta **kolovoz** - avgust **kom** - komina **komjen** - dimnjak **kontati** - raĀunati, razm išljati **k ošara** - staja **korpus delikti** - predm et kojim se dokazuje neĀija krivica **kuvet** - snaga **kuljav** - trbušast, trbušat **Kurban-bajram** - veliki muslimanski praznik **kurdelj** - klin na plugu **Ljumati** - gegati, iĀi um orno **Mazgala** - razvaljeno mesto, otvor **maksuz** - naroĀito, namerno **manavra** - m anevar, veŹba **maraz** - neka bolest **marivet** - prepredenost, lukavstvo, veština **merhametli** - milostivi, pokojni **m ed Źid ija** - vrsta turskog srebrnog novca **m ed Źlis** - skupština, zasedanje **milet** - narod **militerija** - vojništvo, vojska **mirija** - danak, porez **m isiraĀa** - vrsta tikve, bundeva **miva** - voĀe **mukaet** - paŹnja briga (ni m ukaet - ni brige) **mula** - gospodar, gospodin **mundura** - m undira, vojniĀka odeĀa **m u reĀep** - mastilo **murtat** - izdajnik, otpadnik od vere **musaveda** - kleveta, opadanje **mustapez** - straŹar u tvrĀavi **muzevir** - laŹljivac, prevrtljivac **mutesarip** - upravnik, naĀelnik **Naizvrat** - naopaĀke, prevrnuto, izvrnuto **n azoĀan** - prisutan **na'pak** - strog **naredan** - uredan, spreman **naslon** - staja, pokriven trem **nasuliti se** - nameriti se **neoklen** - odnekle **niks** - ništa **n išan** - beleg, orden **nurija** - parohija, podruĀje paroha (sveštenika) **Obataliti** - pokvariti, zapustiti opusteti **ob jesn ištvo** - izvrnuto: odvjjetništvo, tuŹilaštvo: m isli se: ustanova koja m oŹe obesiti **ordija** - vojska, logor **ostragu Źa** - stara puška **Paligrap** - paragraf, Ālan **p alitiš u n geverlik** - politiĀki nepouzdan **parusija** - prisustvo, ponovni dolazak Hristov, ovde: prilog

p alošin a - m aĀ (dugaĀak) **pantiti** - pamtiti **patriti** - pripadati, spadati u nadleŹnost **p ašalija** - Āovek iz pašine pratnje **pezevenk** - nevaljalac, gad **p eru šan je** - kom išanje (kukuruza) **pirlati** - perjati, trĀkarati **pinta** - vrĀ, krĀag **podrug** - jedan i po **polza** - korist **popasno doba** - vrem e kad se stoka vraĀa s popasa, s jutarnje paše

p op išm an iti se - pokajati se **porimiti** - pokatoliĀiti **potkajititi** - potvrditi, potpisati **prava** - pravica, pravda **Prajz** - Prus **pratar** -

fratar, katolički kaluđer **preteslimiti** - predati, ustupiti **pretrgnuti** - prekinuti, preseći **prijestolnik** - sreski načelnik **proesapiti** - proračunati, protum ačiti **protolkovati** - protum ačiti **p rošćes** - prostićeš **protokur** - protokol **pučer** - čistač

pulika - publika, svat, narod **pusat** - oružje, oprem a **Ramazan** - muslimanski praznik **rahmetli** - pokojni **regleman** - pravilo, uredba **redip** - vojna rezerva **reziliti** - sram otiti, ružiti **rospija** - ženska rČava vladanja **rospiluk** - nevaljalstvo **rimiti** - katoličiti **Sakrament** - pričešće **saraorina** - rad na putevima **salampijati** - vitlati **saruk** - čalm a, platnen om ot oko kape **sef** - greška, pogreška **sevap** - dobro delo, m ilosrČe, zadužbina **seiriti** - posm atrati (obično s čučenjem) čuditi se **serbez** — slobodno **sermija** - stoka **sikter** - napolje!

sjarnuti - podstaći vatru **sold ačija** - vojska, vojna služba **sraziti se** - sudariti se **su b aša** - policijski činovnik **srpanj** - jul **sudanija** - sučenje **surgun** - progon, izgnanstvo, prognanik **sartulija** - lomivrat **suharija** - konjanik u turskoj vojsci **svibanj** - maj **Š ajcati se** - šetati, šetkati se **šejtan** - Čavo **šen lu k** - veselje **šerijat** - zakon po Koranu **šik u cija**, **šik u tor** - poreski organ, izvršitelj **šjet** - savet **šk rijačin a** - kapetina **šok ačk i** - katolički **štu c** - kratka puška, jednocevka **Talambas** - vrsta bubnja **talahi** itd. - reči iz turske zakletve **tat** - lopov, lupež, kradljivac **travanj** - april **temena** - klanjanje, pozdrav **trnapiti** - banuti, upasti iznenada **tubiti** - pamtiti, secati se **Ugarjetiti** - oveseliti, poradovati se **uverčiti** - zapaziti, uočiti **ukabuliti** - pristati, odobriti, prihvatiti **ukopacija** - iskwareno okupacija (prema ukopati se, umreti, sahraniti) **ukorititi grlo** - udesiti glas, utanjiti glasom **umesti** - zatreti, nestati **uredovan** - zvaničan, služben **u čevin a** - učenost **u čiti** - čitati, govoriti m olitvu **uvano** - svakako, s nadom **Vakasuz** - u nevreme, kad je nevreme **vakat** - vreme, zgodno vreme **vakmajstor** - narednik u austrijskoj vojsci **valija** - carski namesnik oblasti (u staroj Turskoj) **varićak** - m era za žito **verak** - suština, sadržaj, bit **verdektekter** - su m njiv, osum njičen **vilancija** - finansija **vozb u žd en ije** - uzbučenje **volovnica** - volovi za kravom koja se vodi **voant** - glasač

vrajlos - slobodan, oslobočen, pušten na slobodu **vrajter** - kaplar **vursat** - upornost, otpor, čudljivost **vuzle vuzlasto** - nedoraslo, nerazvijeno, plitkoumno čeljade

Zagroktati - krupno zapevati **zakrpatiti** - povikati, rečim a zadrobiti, zabrbljati **zaptija** - policajac **zasalampijati** - zavitlati **zastupiti** - ući, zavladatai **zbitije** - događaj **zeman** - vreme, doba **zen Đil** - bogat, ugledan **zijan** - šteta **zijan ćarast** - štetan, koji čini štetu **ziratan** - koji se zirati (obrađuje; za zemlju) **zorli** - jako, mnogo **zu lu m ćar** - ugnjetač, nasilnik